

Akademide Eşitsizlik Nasıl Kurumsallaşıyor: Sıralama, Ölçme ve Etki Reflektif Youtube Yayını*

Pınar-Uyan Semerci, Zehra Taşkın***, Güleda Doğan****, Emre Toros*****, Emre Erdoğan*******

PUS: *Akademide Eşitsizlik Nasıl Kurumsallaşıyor? Sıralama Ölçme ve Etki* başlıklı panel bizi çok kıymetli hocalarımızla bir araya getirdi. Ben Pınar Uyan-Semerci, İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi'ndeyim, Uluslararası İlişkiler Bölümü'ndeyim ama aslında siyaset bilimciyim. Disiplinlerarası çalıştığım için sosyal bilimci, sosyal bilim öğrencisiyim diyeyim. Panelin konusu bizim açımızdan –yani dinleyicilerimizin bir kısmının da akademisyenler olduğunu düşünüyorum– herhalde hem varoluşsal, hem de epistemolojik bir sorun. Neyi üretiyoruz, nasıl üretiyoruz ve eşitsizlikler çerçevesinde de değerlendirmek gerçekten çok kıymetli geliyor bana düşünmek için. Çünkü içinde olduğumuz dünyada çok ciddi bir biçimde hepimiz koşturma halindeyiz. Derslerimize, üretimimize hem yaşamla baş etmeye hem de akademik açıdan arzu ettiğimiz şeylere yetişmeye çalışıyoruz. Yapılması gerekenler arasındaki böyle bir sıkışmışlık halinde çalışmaya devam ediyoruz. Özellikle daha yeni gelen nesiller belki bizler kadar da bazen şanslı olmayabiliyorlar, çok daha farklı kriterler devreye giriyor. Bugün işte bu kriterleri ve bu kriterlerin etkisiyle üniversitelerin kendilerini sıraladıkları bu sıralama dünyasını ve belki de buradaki eşitsizliklerin, halihazırda var olan eşitsizliklerin, ne anlama geldiğini öğrenmeye, düşünmeye, böyle bir diyalogu, böyle bir tartışmayı başlatmaya çalışacağız.

* Panelin kaydı yazıya geçirildikten sonra metin okuma kolaylığı ve ifade açısından düzeltilmiştir. Paneli başlık altındaki karekodu tarayarak ya da <https://www.youtube.com/watch?v=qBLTlJ5vZBk> adresinden izleyebilirsiniz.

** İstanbul Bilgi Üniversitesi, pinar.uyan@bilgi.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9679-9029.

*** Hacettepe Üniversitesi, ztaskin@hacettepe.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7102-493X.

**** Hacettepe Üniversitesi, gduzyol@hacettepe.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7435-3181.

***** Hacettepe Üniversitesi, emretoros@hacettepe.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7550-3185.

***** İstanbul Bilgi Üniversitesi, emre.erdogan@bilgi.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8352-4990.

Farklı sıralamalar önümüze geliyor, hepimiz bazı şeyleri okuyoruz. Ama gerçekten ne ölçülüyor? Nasıl ölçülüyor? Bunun etkisi nedir? Ve belki de daha büyük bir soru olarak, bugün akademisyen olmak ne anlama geliyor? Bugün üniversitede hoca olmak, bu tür araştırmaları üretmek? Yazdığımız makaleler ya da kitaplar kimlere ulaşıyor ya da ulaşmıyor? Açık erişimin anlamı nedir? Bütün bunlar sesli düşünmeye ihtiyaç doğuruyor .

Önce Zehra Hoca ile başlayayım. Doçent Doktor Zehra Taşkın, Hacettepe Üniversitesi bilgi ve belge yönetimi bölümünde öğretim üyesi. Aynı zamanda Adam Mickiewicz Üniversitesi bilimsel iletişim araştırma grubunda. Araştırma performans değerlendirmeleri, bilimsel iletişim ve bibliyometri konularında çalışıyor. Hepimizin çok şey öğreneceğini düşünüyorum. Kendisi yüksek lisans ve doktora tezinde de bu konuları ele almış. Özellikle doktora tezi benim çok ilgimi çekti. Tüm atıfların eşit değerde olmadığı hipotezinden hareketle; içerik tabanlı bir atıf analizi modeli ortaya koymuş. Birçok ulusal ve uluslararası yayını var. Şu an danışmanlık yaptığı bir öğrencisi, yağmacı dergilerde yayını olan akademisyenlerin yayın tercihlerinde mevcut akademik performans değerlendirme sistemlerinin etkisini çalışıyor.

Çok teşekkür ediyoruz hocam. Buyurun lütfen.

ZT: Çok teşekkürler, hem tanıtım hem de bu güzel sözleriniz için. Ben bir sunum hazırlamadım, aklıma geldiği gibi konuşmak istiyorum kendimi sınırlamadan. Çünkü bazen bu konuda laf lafı açıyor. Bir sunum üzerinden gidince çok kısıtlayabiliyoruz kendimizi. Bir taslağım var ve burada temelde benim hedefe aldığım şey aslında araştırma değerlendirmesinin ne olduğu. Çünkü şu an görüyoruz ki; herkesin araştırma değerlendirmesi ile ilgili genel bir fikri var ve bu fikir genellikle kendi çalıştıkları alan, hatta alt alan üzerinde ve bu fikirlerin bütün bilim camiasına uygulanmasını istiyorlar. Ben bazen şunu gördüğüm zaman çok üzülüyorum açıkçası: Fen bilimciler nasıl alıştıysa sosyal bilimcilerde öyle alışacak *citation index*'te yayın yapmaya. Ama araştırma performans değerlendirmesi böyle bir şey değil. En baştan bizim araştırma performans değerlendirmesi ile ne kastettiğimizi, ne beklediğimizi biraz netleştirmemiz gerekiyor. Çünkü şu an araştırma değerlendirmesini konuşmuyoruz aslında, araştırma çıktısı değerlendirmeyi konuşuyoruz. Yani araştırma süreci ile ilgili hiçbir şey bizi ilgilendirmiyor şu andaki mevcut sistemde.

“Araştırmalar sonucunda üretilen makaleler nerede yayınlanmış?” sorusuna cevap arıyoruz ve bu da “Çok zengin yayınevlerini daha da zengin edelim, bazı otorite yayınevlerini daha parlatalım,” felsefesine dönüşmüş durumda. Çünkü dediğim gibi tamamen araştırma çıktılarını önceleyen bir araştırma performansı değerlendirme sistemimiz var. Onun da sorunu var. Günümüzde tekrarlanabilirlik sorunu var, araştırmalar tekrarlanamıyor. Neden? Çünkü araştırma performansını değerlendirirken biz o verinin nasıl toplandığı, veri kaynaklarının nasıl kullanıldığı, açık veri olarak sunulup sunulmadığıyla ya da yöntemlerin nasıl kullanıldığıyla ilgilenmiyoruz. Tek baktığımız şey, bunu bir yerde yayınlayıp yayınlamadığı. Hal böyle olunca da araştırmanın asıl gerçek değerlendirmesini bir türlü gerçekleştiremiyoruz. Burada sürecin değerlendirmeye dahil edilebilir olması önemli. Ama bu sürecin nasıl değerlendirilebileceği hâlâ

netleştirilmiş değil. Mesela veri açık mı? O veriyi nasıl topladığınızı açıkladınız mı? Kullandığınız yöntemler açık mı ya da her türlü araştırma süreciyle ilgili bir destek ya da değerlendirme unsuru var mı? Bu gibi konuları henüz performans değerlendirme sistemlerine dahil etmiş değiliz. Bence daha da önemlisi; biz sadece bilimsel iletişim tarafına bakıyoruz, yani çıktı üretimi tarafına bakıyoruz ama bilim iletişimi tarafına bakmıyoruz.

Geçenlerde bir konferansta şöyle bir eleştiri gelmişti: “Ege Üniversitesi’nde bir grup hoca aşırı ile ilgili çok güzel çalışmalar yapmış ama vatandaşlar buna erişemiyor. Açık erişimin daha güçlü olması lazım ki vatandaşlar o makaleye erişebilsin.” Hayır! Vatandaşlar o makaleden bir şey anlamayacak. O vatandaşları bilgilendirmeye yönelik bazı kriterlerin araştırma performans değerlendirme sistemlerine eklenmesi gerekiyor ki o akademisyenler vatandaşları bilgilendirme süreçlerinden de puan alabilsinler ve bunu bir görev olarak yapabilsinler. Aksi takdirde bunu önceleyen bir sistem yok. Bilim iletişimi dediğimiz şey toplumun bilgilendirilmesi ama bizim performans değerlendirme sistemlerimizde vatandaşları bilgilendirmek çok da önemli addedilmiyor. Varsa da 2-3 puanlık küçük değerlendirmeler şeklinde gerçekleşiyor ama bir bilimsel makaleden derginin çeyrek (Q) değerine göre daha yüksek puanlar alınabiliyor. O yüzden çoğu akademisyen bunu öncelemiyor. Hani biz vatandaşları bilgilendirmeyi önceliyorduk? Böyle bazı sorunlarımız var.

Bence en temelde araştırma çıktılarının da değerlendirilmesinden önce bilim iletişiminin de araştırma performans değerlendirme sistemlerine dahil edilmesi gerekli. Bunlar temelde sistemle ilgili sorunlarımız. Ama öbür tarafta bir de bu bilimin elitleri, coğrafi eşitsizlikler, disiplinler arası farklılıklar, ölçüm araçları ile ilgili sorunlar var.

Şimdi sırasıyla gidelim. Bilimin elitleri diye bir şey var. Matthew Etkisi ile de açıklanabilir. Belki ekonomide çalışanlar çok daha aşınadır Matthew Etkisi’ne. Bir atıf veya bir proje aldıysanız gelecekte bir proje/atıf alma şansınız hiç almamış birine göre daha fazla. Bir yerde görünürlük sahibi oluyorsunuz. Akademide gençlerin ve kariyerinin başındaki araştırmacıların çok önemli dezavantajları var. Çünkü iyi bir araştırma grubuna dahil değillerse, iyi bir dergide yayın yapmadılarsa, isimleri yoksa, insanlar onların isimlerini bilmiyorlarsa 1-0 geride başlıyorlar. 1-0 iyi bir şey bu arada, 2-0, 3-0 geride başladıkları da oluyor. Çünkü sistemde yer kapmış, koltukları olan insanlar var. Bunlar büyük araştırma gruplarında yer alıyorlar, ne yapsalar alıcısı var. Ne deseler ağzından çıkanlar ilahi kitaplarda yazıyormuş gibi değerlendiriliyor. Ama bir grup var ki; o grup ne yapsa da “acaba mı?” sorgulamasına giriyor. Çünkü dediğim gibi daha akademik hayatın başında olmak büyük dezavantajları beraberinde getiriyor.

Bir diğer tarafta coğrafi eşitsizlikler var. Biz bir araştırma yaptık Güleda Hoca’yla; değerlendirme süreçlerini etkileyen faktörlerle ilgili olarak. Eğer araştırmacı geliştirmekte olan ya da az gelişmiş bir ülkede çalışıyorsa değerlendirme süreçleri bir yıldan daha uzun sürüyor. Ama eğer ki Harvard veya Oxford gibi büyük üniversitelerde, yani Batı’nın büyük kuruluşlarında çalışıyorsa değerlendirme süreleri 100 gün kadar sürebiliyor. Hele de editör grubunun ortak yazarı olduğu ya da o dergide daha önce makale yayınlamış bir yazar makale gönderdiğinde değerlendirme süreçleri daha da kısalıyor. Şimdi bir düşünün; biz akademik performans değerlendirme sistemlerin-

den makale bekliyoruz ama dergilerin bizim Türkiye’deki akademisyenlerin yayınlarını bekletme oranları çok daha uzun diğerlerine göre. Bir röportajı okurken çok üzölmüştüm. Onu paylaşmak isterim. Higher Education dergisinin editörü, ki kendisi çok farklı seminerlere katılarak “Batı’nın akademik hegemonyası kırılmalıdır” gibi konuşmalar yapıyor çeşitli yerlerde, röportajında şöyle bir açıklama yapmıştı: “Türkiye, İıan, Hindistan ve Nijerya’dan gelen makaleleri sıklıkla masadan reddediyoruz, hakeme bile göndermiyoruz. Çünkü oradaki akademisyenlerin Türkiye’den bir şekilde kaçmak için gönderdiklerini biliyoruz. Akademik kültürleri yeterli değil. Bu yüzden de masadan reddediyoruz” diye bir açıklaması vardı ve bu bir sayfada yayınlandı. Bunu adam çok haklı diye paylaşan Türk akademisyen arkadaşlarım da oldu maalesef. Üzölerek takip ettim. Çünkü ben de bu akademide çalışıyorum ve bu açıklama o akademisyenin Türkiye’de çalışan bütün akademisyenlere karşı ön yargısını gösteriyor. Sadece Türkiye’deki akademideki kötü taraflara odaklandığımız için gerçekten işini hakkıyla ve iyi yapan insanlara yeterli krediyi vermediğimizi düşünüyorum. “Biz böyleyiz, hak ediyoruz abi” eleştirileri oluyor genelde.. Ama çok iyi çalışmalar yapanlar da var. Biz sürekli olumsuzla odaklandığımız için olumlu tarafta iş yapmaya çalışan insanlar yeterli proje fonlarına erişemiyorlar. Biz böyleyiz, biz buyuz algısı olduğu için bir editör çıkıp kolaylıkla Türkiye’den gelen makaleleri reddediyoruz diyebiliyor ve bu bence çok acı bir süreç Türkiye akademisi açısından.

130

Disiplinler arası farklılıklar var. En çok göz ardı edilen şeylerden biri bu. Bazı fen bilimleri akademisyenleri zannediyor ki sosyal bilimciler şımarıklıktan fen bilimcilerle aynı yöntemlerle değerlendirilmek istemiyorlar. Hayır değil, sosyal bilimler böyle, farklı bir disiplin. Hele sanat ve beşeri bilimler alanı tamamen farklı. Dergilerin atıf potansiyeli farklı. Zaten dergi makalesi yayınlama gibi bir alışkanlıkları yok. Çok farklı farklı alanlar var. Sadece bu beş temel disiplinde de değil bu ayırım. Mesela ben kütüphanecilik ve bilgi bilim alanında çalışıyorum. Kütüphanecilik ve bilgi bilim alanının dört farklı alt alanını var temelde. Dört farklı alt alanda kütüphanecilik teorisi çalışan hocalar var. Benim gibi bilgi erişim ve bilgi bilimi çalışanlar var, bir tarafta bilgi yönetimi çalışanlar var, ki bilgi yönetimi Web of Science’ın sınıflama sistemiyle alakalı olarak iktisadi idari bilimlerle de karışıyor sık sık. Bir de sağlıkta bilgi yönetimi var. Mevcut durumda kütüphanecilik teorisi çalışanların yayın yapabildikleri dergilerin tamamı Q4’te. Ancak sistem onlardan Q1’de yayın yapmasını bekliyor. Ama yok. Dergisi yok nerede yayınlasın? O alanda dizinlenen dergisinin olmadığını bilmeden geliştirilen araştırma performans değerlendirme sistemleri o akademisyene “çalışma alanını değiştir” diyor. Ama Türkiye’de kütüphanecilik teorisi çalışan insana da ihtiyaç var. Yani o zaman biz hepimiz mi sağlıkta bilgi yönetimi çalışalım? Hepimiz mi yönetim bilişim sistemleri çalışalım? Çünkü sistem bize onu söylüyor. “Madem öyle sen Q1’deki dergilerde yayın yapabilecek konu seç diyor. Yeni gelen akademisyenler de hep buna yönelik olarak çalışıyorlar o yüzden. Bence bu disiplinler arası farklılıklar bu sebeplerden önemli.

Öte yandan birçok yerde *h-index*’in ve etki faktörünün¹ sorunlarını ve hesaplama yöntemlerine ilişkin sıkıntıları anlatıyoruz. Ölçüm araçları ile ilgili sorunlar da bence büyük sorun. Çünkü bir fizikçi çok rahatlıkla *h-index* değerlendirmeye dahil edilsin diyebilir ama *h-index* genç araştırmacılar için inanılmaz kötü bir değerlendirme aracı. Çünkü belli bir sayıda makale

yazmış olmanız lazım ki ona aldığımız atıf sayısıyla kesişim noktasında iyi bir *h-index* değerini yakalayabilesiniz. O yüzden *h-index* ya da etki etki faktörü gibi sayısal değerler atıf sayılarının çarpıklığı nedeniyle inanılmaz sorunlu. Etki faktörleri arasında çok küçük değişiklikler var. Yine başka bir çalışmamızda kendine atıfların etki faktörü üzerindeki etkisini değerlendirmiştik. Çok kısa bir makale yazdınız derginizde, editoryal yazdınız. “*Highlighted articles last year*” gibi bir başlıkla bütün eski makalelerinize atıf yaptınız. Etki faktörünüz bir anda artıyor ve Q3’ten Q2’ye yükselebiliyorsunuz. Bu bir manipülasyon yöntemi. Bunu bilen bir editörseniz kolaylıkla yapabilirsiniz. Bütün ölçüm araçları kolaylıkla manipüle edilebiliyor.

En son sorun: Akademik yayıncılık sektörü. Çünkü bu artık bir sektör. Günümüzde yağmacı yayıncılık konuşuyorsak biz yayıncılığı ticarete, bir metaya dönüştürdüğümüz için konuşuyoruz. Yayınevleri tarafından yönetilen bir sistemimiz var. Makale işlem ücreti (*Article Processing Costs-APC*) konuşuyoruz. Yazdığımız makaleler için makale işlem ücreti ödüyoruz. Ödeyemiyorsak makalemiz kapalı erişim oluyor. Ama Avrupa’daki bütün makaleler açık erişimli olarak yayımlanıyor, eğer kamu fonları ile destekleniyorsa. Bizim öyle bir durumumuz yok. Öyle bir durumumuz olsa yılda 1.000 tane APC karşılanacak gibi bir kural gelse desteklenecek makaleler muhtemelen tıp ya da fizik makaleleri olur. Çünkü onların atıf potansiyeli ve Q1’de yayınlanma şansı daha yüksek gibi bir anlayış var. Ama bence en temel sorun, akademik yayıncılık sektörü. Her ne kadar yayıncılar düzenli olarak makale işlem ücretlerinin küresel güneyi görünmez kıldığı ile ilgili makaleler yayınlasa da *-Nature’da* görüyoruz böyle yayınları ara sıra– o dergilerin makale işlem ücreti 9.500 Euro. Söylenenlere değil, yapılanlara bakılması gerektiğini düşünüyorum ben. Son yıllarda Avrupa Birliği’nin dilinden düşürmediği bir sözcük var: Sorumlu. Her şeyin başına sorumlu ekleniyor. Sürdürülebilir ve sorumlu gibi bazı kavramları ifadelerimizi güçlendirmek için çok sık kullanıyoruz. Sorumlu araştırma değerlendirme diye bir kavram tartışılıyor uzun süredir. 2012’de DORA yayımlandı biliyorsunuz, San Francisco Araştırma Değerlendirmesi Deklarasyonu. Bu deklarasyondan sonra Çok dilliliğin araştırmada desteklenmesi için Helsinki Çok Dillilik Bildirimi yayımlandı. Sonra Avrupa Birliği araştırma değerlendirme planlama raporu yayımlandı ve COARA kuruldu. Şu anda yapılmaya çalışılan şey; Avrupa’da üniversite sıralama sistemlerinin tamamen terk edildiği, değerlendirmeye alınmadığı, araştırmada çeşitliliğin desteklendiği, bütün araştırma süreçlerinin değerlendirmeye dahil edildiği, araştırmanın bütün seviyelerinin dikkate alındığı yeni bir sistem geliştirmek. Yani her düzeyden araştırmacının (araştırma görevlisi, öğretim görevlisi, profesör, doçent) ayrı ayrı değerlendirmeye dahil edildiği, kadınların ve erken kariyer araştırmacılarının dezavantajların dikkate alınarak geliştirilmiş araştırma performansı değerlendirmesinin uygulandığı “sorumlu araştırma değerlendirme” tartışılıyor. Henüz bu tartışmalar Türkiye’ye ulaşmış değil, yankılarını biraz yaymaya çalışıyoruz. Bilim akademisi de bununla ilgili bazı yazılar yayınladı son yıllarda, onlar güzel oldu. Ama hâlâ biz sorumlu araştırma tarafında değiliz. Biz “Q1 mi olsun, Q2 mi olsun? Yoksa Q1 ile Q2’yi beraber mi alalım?” sorularını tartışıyor ve “Üniversitemizin kıymetini Times Higher Education ile mi değerlendirelim, URAP ile mi değerlendirelim?” onları konuşuyoruz. Ben çok teşekkür ediyorum size bu etkinliği düzenlediğiniz için.

PUS: Ben çok ufuk açıcı bir konuşma olduğu için şöyle düşünüyorum. Tekrar ikinci tur da yapabiliriz gelen sorular çerçevesinde.

Konuşmada çok hayati vurgular vardı; özellikle “araştırma değerlendirilmesi”nden “araştırma çıktısı değerlendirmesi” farkı ve aslında araştırma süreçlerine dair bir değerlendirmeye çok daha kafa yormamız gerektiği... Daha iyi araştırmalar yapabilmemiz için sistemin içine yerleştirilmesi gibi.

Yine “bilimsel iletişim”le “bilim iletişimi” arasındaki fark. Bence bu belki bugünün en temel sorunlarından biri. Çünkü ürettiğimiz bilgiyi özellikle Twitter ya da çok daha farklı sosyal medya araçlarının hakim olduğu bir dünyada bilim iletişimi dediğimiz şeyi nasıl yapabileceğimizi öğrenmeye ihtiyacımız var. Benzer bir biçimde bilimsel iletişimi sadece değerlendirdiğimiz faktörler, etkiler üzerinden akademik performansı değerlendirmeye çalıştığımız bir ortamda bunu yapmaya çalışan özellikle genç arkadaşlarımızın daha dezavantajlı noktaya düşmemelerini nasıl sağlayabiliriz. Tam da dışarıda kalanlar, daha zorlanılan coğrafi olarak eşitsizlikler, bilim elitleri dediğimiz daha gençlerin yaşayabildiği farklı dezavantajlılıkları söylemek gibi...

Diğer noktaları özetlemeyeyim, ancak yine disiplinlerarası farkları anlatmaya gayret etmiş biri olarak çok teşekkür ediyorum. Çünkü örneğin sosyal bilim alanı bambaşka, tıp bambaşka. Her bilimin, farklı her alt disiplinin bile çok farklı resmi var, Q1-Q4 örneğinde olduğu gibi.

Ticari meta ve açık erişim mevzusu, özellikle Avrupa Birliği ile ya da başka şekillerde fonlanan projelerin yayın pratikleri ile örneğin bir genç arkadaşımızın, kariyer yolculuğunun başındaki bir arkadaşın aynı yerde yayın yapma çabasının ne kadar eşitsiz olduğunu ne kadarımız biliyor? Ne kadarımız bunu görüyor ve ne kadarımız bunu performans değerlendirmelerinde gözü önüne alıyor? Gerçekten çok önemliydi.

Ve son olarak; artık son bir yılda herhalde en çok söylediğim cümlelerden biri: Olumsuz neden sadece odaklanıyoruz? Neden olumsuzlar üzerinden sistemimizi düzeltmeye çalışıyoruz? Burada da Zehra Hoca'nın vurgusunu çok kıymetli buluyorum. Evet bu tür pratikler var ama akademiye çok da farklı şekillerde çalışmaya çalışan genç-yaşlı (yaş ayrımcılığı yapmadan) emek veren çok kişi var. Onların da belki bizlere katılmasıyla daha başka bir değerlendirme sistemi yaratmayı düşünmek, konuşmak gerekiyor.

Çok sağ olun. Güleda Hoca'ya geçeceğim şimdi. Güleda Doğan da Hacettepe'den. Kendisinin araştırma ve çalışma konuları aslında tam da bu konuştuğumuz araştırma verilerinin yönetimi, üniversite sıralamaları, nicel araştırma yöntemleri, bibliyometri, bilimsel iletişim açık erişimi. Bilgi ve Belge Yönetimi bölümünde halen. Önce orada araştırma görevlisiymiş, şu anda hoca olarak devam ediyor. Doktora tez başlığı, “Akademik Performans Odaklı Uluslararası Üniversite Sıralama Sistemlerinin Genel Sıralamalarına ve Ölçütlerine Göre Değerlendirilmesi”. Sanırım 2022 itibariyle YÖK Araştırma Üniversiteleri Komisyonu üyesi de olmuş eğer doğru yakalayabildiysem, YÖK kurum danışmanlığı da yapıyor. Hoş geldiniz, çok teşekkürler.

GD: Çok teşekkürler. Çok sağ olun. Ben Zehra Hoca'nın bıraktığı yerden devam edeceğim. Üniversite sıralamalarından özel olarak bahsetmek istiyorum. Doktorada bu konuyu çalışmaya başladığımda ülkede belli bir popülerliği vardı ama bugün geldiğimiz noktada değildi. Ben doktora tezimi yaparken “caba bunun bu kadar konuşulmasına, bundan vazgeçilmesine sebep olabilir miyim diye başladım ve bu amaçla tezimi yaptım. Ama açık konuşmam gerekirse; şu an bundan vazgeçilebileceğini düşünmüyorum ve bu noktada ne yapabilirim ile daha çok ilgilenmeye başladım açıkçası. Çünkü bir yerden sonra boşa konuşuyormuşum gibi hissediyorum. O yüzden buna yönelik çalışmaya başladım diyebilirim. Üniversite sıralamaları şu anda akademinin her yerinde. Olmadığı, girmediği bir yer yok. Akademiyi de bırakın, yakın zamanda Cumhurbaşkanının bir konuşmasını dinledim. Orada üniversite sıralamalarından bahsetti ve üniversite sıralamalarında İlk 500'e giren üniversitelerdeki öğrencilere destek verileceğini söyledi. Yani öğrencinin destek alıp almayacağı bile okuduğu üniversitenin herhangi bir sıralamada İlk 500'de olup olmamasına göre karar verilen bir şey ve bu gerçekten çok acı olmaya başladı.

Bunun başka bir örneğini vermem gerekirse, biliyorsunuz TÜBİTAK 2232 yurda dönüş programını başlattı. Bu program ile kimin dönmeyeceğini belirlemek amacıyla Zehra Hoca'nın bahsettiği ve kullanılmaması gereken çok fazla kriter kullanılıyor. Ama sıralamalar tabii ki buraya da damgasını vurdu ve dönüş şartlarından bir tanesinde şöyle deniyor; QS ve THE alan sıralamalarında ilk 100'e giren üniversitelerden birisinden gelmiş olması gerekiyor. Ve bununla ilgili çoğu şeyi artık Twitter'dan takip ediyoruz. Twitter'a çok fazla tepkiler yansıdı ve ben bunlardan bir tanesine denk gelmiştim. Alanında gerçekten çok iyi olan birinin bulunduğu üniversite QS, THE sıralamalarında ilk 100'de yer alıyor ama bulunduğu alan ilk 100'de yer almıyor. Yaptığı çalışmalar dünya çapında çok iyi, çok önemli çalışmalar ama bu kısıttan dolayı geri dönemiyor. Yani bu şekilde iynin gelmesine de iynin seçilmesine de engel olunabiliyor. Bu şekilde kullanımları da var ama benim burada aslında daha ziyade takıldığım; genel sıralama alan sıralaması falan hepsi bir yerden sonra boş, neden THE, neden QS sıralamaları? Mesela YÖK'ün yurt dışına gitme kriterlerinde de aynı şey var. İşte “şu şu şu sıralamada” diyor; orada da mesela “ARWU, URAP, THE, QS” diyor. “Bu sıralamalarda ilk 500'de yer alan bir üniversiteden kabul almış olmak” diyor. Neden bu sıralamalar? Bunun belli bir dayanağı olsa ya da bize bunun belli bir dayanağı olduğu bir şekilde söylene belki ikna olabileceğiz ama belli bir dayanağı verilmiyor. Çünkü belli bir dayanağı yok. Tezi yapma sebeplerimden bir tanesi de buydu aslında; neden bu sıralamalar bu kadar popüler? Acaba diğerlerinden farklı bir bilgi, farklı bir şey mi sunuyorlar diye bakmak istedim. Popüler olduklarını görüyorsunuz. Yani Google tarama sonuçlarını karşılaştırdığımızda da şu an 20'den fazla üniversite sıralaması var ve diğer 18'inin toplamından daha fazla QS ve THE'a ilişkin arama yapıldığını görüyorsunuz. Bunların hepsi farklı şekilde sıralamalar yapıyor bu arada. Bazısı sadece yeşil üniversite, yeşil kampüs olanaklarına bakarak sıralamasını yapıyor ama genel olarak baktığımızda bu sıralamaların çoğunda Zehra Hoca'nın bahsettiği araştırma çıktılarına bakılıyor ve biz de bu sıralamalarda daha iyi bir konuma gelmek için tamamen araştırma çıktılarına odaklanmış durumdayız. Yani ne yaptığımız, nasıl yaptığımız

mız, ne kadar iyi yaptığımızın şu an hiçbir önemi yok, kaç tane yaptığımız önemli ve şey gibi bir algı bu; gerçekten çok basit görüyorum bunu ama 15 tane yapan 10 tane yapandan daha iyi. Bu 15 tanenin nerede olduğu önemli değil ama geldiğimiz şöyle bir şey var; 1 tane yapan 15 tane yapandan çok iyi olabilir ama mevcut değerlendirme kriterlerine baktığımızda, 15 tane yapan ne olursa olsun, 1 tane yapandan daha iyi olarak görülüyor. Yani etiket yayın sayısı, etiket atf sayısı olmuş durumda maalesef.

Şimdi ben tezimin birkaç sonucundan bahsetmek istiyorum. Ben tezimde araştırma odaklı olarak sıralama yapan -ki çoğu öyle- tüm sıralama sistemlerini ve bunların tüm verilerini aldım. Yani 2003'ten başlayarak -ARWU başladı sıralamaya- 2015'e kadar olan bütün verileri aldığım da gerçekten bu kadar popüler olan, bizde de adı herkes tarafından bilinen THE gibi, QS gibi sıralama sistemlerinin kendi içlerinde çok tutarsız olduklarını gördüm. Mesela bir seneden diğer seneye bir üniversitenin sıralaması 500 sıra değişebiliyor. Sadece bu bile bunlara güvenilmemesi gerektiğini gösteriyor. Çünkü bunların ölçtüklerini düşündüğümüz şey üniversitenin kalitesi. Ben kesinlikle buna tabii ki katılmıyorum ama üniversite kalitesi bir yıldan diğer yıla 500 sıra değişebilecek bir şey değil, bu mümkün değil. Tutarlı bir şekilde ilerliyorsanız bunu yapmanız mümkün değil. Yine, QS ve THE diğer sıralamalardan oldukça farklı sonuçlar veriyorlar. Kendi içlerinde yıllara göre bir tutarsızlıkları var, diğer sıralamalara göre de oldukça farklı sonuç veriyorlar ve üniversitelerin en çok oynama yapabildiği, bir yıldan diğer yıla sıralarının en çok oynayabildiği sistemler. Çünkü ankete dayalı bir tarafları var, bunların puanları çok fazla ve o anketler manipüle ediliyor ve tekrarlanabilirlik açısından çoğu sıralamada olduğu gibi sınıfta kalıyorlar. Ben ele aldığım bir sıralama sistemine baktığımda şunu görmek istiyorum; mesela Hacettepe Üniversitesi'ndeyim ben; Hacettepe Üniversitesi'nin verilerini benimle paylaşmış mı? Ben bu verileri aynı işlemlere sokarak, THE sıralamasının her bir kritere verdiği ağırlığı vererek, yaptığı hesaplamayı yaparak aynı sonucu elde edebiliyor muyum? Hayır, edemiyorum. Çünkü bu işlemi yapabileceğim bir veri benimle paylaşılmıyor. Bu da zaten kuşku yaratan diğer bir durum.

Hep THE ve QS üzerinden gittim ama bunlara dahil olan bir sıralama daha var ki onu da biz yapıyoruz aslında Türkiye olarak; ODTÜ Enformatik Enstitüsü tarafından yapılan ve muhtemelen hepimizin adını bildiği URAP sıralaması. URAP Sıralamasında da çok ciddi bir sıra dengesizliği söz konusu. Yani bir yıldan diğer yıla sırası 1.750 sıra değişen üniversite gördüm ben verileri incelerken ve bu gerçekten inanılması çok güç bir şey. Burayla ilgili paylaşmak istediğim bir diğer şey, her gün karşımıza çıkıyor ama gördüğüm son örnekten bahsetmek istiyorum. Türkiye'deki bir üniversite geçen gün URAP sıralamasında 2.157. sıraya yükseldiğini haber olarak paylaştı. İnanması gerçekten çok güç. URAP artık 3.000 üniversite sıralamaya başladı, 2.000 sıralıyordu şimdiye kadar. Yani 2.189'dan 2.157'ye yükseldik, üniversitemizin büyük başarısı diye bir üniversite, bir araştırma kurumu bir haber yapıyor. Gerçekten inanmakta güçlük çekiyorum. Neden inanmakta güçlük çekiyorum? Şimdi çok basit düşünüyor olabilirim ama üniversiteler araştırma kurumları, üniversiteler bilim yapılan kurumlar. Ben araştırma yöntemleri dersi veriyorum 2. sınıflara ve orada derse giriş yaparken ilk söylediğim şeylerden bir tanesi bilim merakla başlar, bilim soruyla başlar, bilim sorgulamayla başlar. Şimdi bilim sorgulamayla

başlıyorsa, üniversitelerde bu bilimi yapıyorsa bu sıralama konumlarını gerek yönetim düzeyinde gerek akademisyen, araştırmacı, öğrenci düzeyinde üniversitenin sıralama konumlarını Twitter’da orada burada bu kadar övünerek paylaşırken acaba dönüp bir bakıyor muyuz ya biz neyi paylaşıyoruz diye. Yani bu THE nasıl bir sıralama yapıyor? Nasıl bir metodoloji kullanıyor? Hangi veriyi kullanıyor? Verilerini paylaşıyor mu? diye bir dönüp bakmamız gerektiğini düşünüyorum ister istemez. Şimdi tabii sıralamalarla ilgili çalışmalar devam ediyor ama çalışmalar şuna kaymış durumda; ben de başta da söylediğim gibi fikir olarak ona kaymış durumdayım; gerçekten sıralamalardan vazgeçilemiyor. Ben tezi yaptım acaba bir etki eder mi diye, sıralamalar daha da popüler oldu. Ve dillendirdim de bir kenarda durmadı. Yönetim düzeyinde, rektör düzeyinde sürekli anlatmaya çalıştım. “Bakın üniversitenin sırasıyla konuşmanıza giriyorsunuz ama bu doğru değil, bunlara güvenmememiz gerekiyor” diye mümkün olduğunca anlatmaya çalıştım. Ama geldiğimiz noktada bundan vazgeçilemeyeceğine de ikna oldum. Ben ikna edemedim ama ben ikna oldum diyebilirim.

Şimdi bu noktada yurt dışında yapılan çalışmalar şuna kaydı: sorumlu sıralama. Zehra hoca bahsetti; sorumlu kavramı çok popüler. Sıralamaya da bir şekilde ilişti ama iyi de oldu, fena olduğunu düşünmüyorum. Şöyle yapılıyor; birtakım kriterler belirlendi. Mesela biraz önce de bahsettiğim gibi; Verilerini paylaşıyorlar mı? Şeffaf olarak tüm sıralamalara ulaşabiliyor muyum? İstedğim üniversitenin sırasını deneyerek gerçekten o sırada olduğunu ya da puanını hesaplayarak tekrar bulabiliyor muyum diye birtakım sorumlu sıralama kriterleri belirlendi ve bunlara göre üniversite sıralamaları tekrar değerlendirildi. Yapılan bu değerlendirmeler sonucunda aslında benim tezde bulduğumdan çok farklı bir sonuç bulunmadı. Tamamen farklı bir yaklaşım olsa da THE özellikle en güvenilir sıralama olarak seçilmiş durumda, QS takip ediyor diyebiliriz. Sadece 5-6 tane sıralamaya baktılar hepsine bakılmadı ama bakılanlar genelde en popüler olanlardı. US News sıralaması da o gruba konabileceklerden bir tanesi. Yani popüler olan, bir ticari tarafı olan sıralamalarda daha fazla problem olduğunu kabaca söyleyebiliriz. Burada önerilen şeydi; illa bir sıralamadaki konumunuzu vermek istiyorsanız genel sıralama yapmayan yani belirlediği ölçütlere belli ağırlıklar verip, bunları toplayıp, topyekün bir puan oluşturup, sizi o puana göre sıralamayan; daha ölçüt bazlı sıralamaları tercih edebilirsiniz edebilirsiniz dendi. Ve buradan aslında karnesi en düzgün çıkan sıralama CWTS araştırma grubu tarafından yapılan Leiden sıralaması oldu. Bu biraz şey gibi; illa bakacaksanız şuna bakın gibi. Yine adını çok duymadığımız, belki buradaki çoğu kişinin ilk defa duyacağı U-Multirank diye bir sistem var. Bu proje tabanlı olarak ortaya çıkmış bir şey. Aslında sıralama yapmıyor, tamamen kullanıcı arayüzü aktif olarak kullanılan bir sistem ve belirlediğiniz birtakım kriterlere göre üniversiteleri sınıflıyor diyebiliriz daha ziyade. Orada bir sıra algısı yok. Aslında dediğim gibi 20’den fazla üniversite sıralaması var ama adını duyduklarımız bir şekilde popüler olanlar, karneleri en kötü olanlar. Diğer bir kısmının adını muhtemelen hiç duymadık bile. Sorumlu sıralama yaparken baktıkları 4 tane faktör var, onlardan bahsetmek istiyorum Şeffaflığa bakılıyor, titizliğe bakılıyor, yani bir nevi araştırmanın tekrarlanabilirliğine bakılıyor. Önemli olanın ölçülüp ölçülmediğine bakılıyor.

Üniversiteler için aslında biz hep araştırma çıktısını ölçmeye çalışıyoruz ama bir üniversite için önemli olan tek şey araştırma değil, araştırma kadar eğitim ve topluma hizmet de önemli ama onlar genelde arka planda bırakılıyor. Mesela genelde üniversite sıralamalarında eğitimin kalitesi uluslararası öğretim üyesi oranı ya da öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı ile ölçülmek istenebiliyor. Sorumlu sıralama ile ilgili çalışmalarını başlayan INORMS adlı bir Birleşik Krallık kuruluşu var. Bu kuruluş yakın zamanda “More than our rank” adlı başka bir girişimi devreye soktu. Tabii ben bunu görünce biraz inceleme ihtiyacı duydum. Önerilen şey, “Biz üniversiteler olarak sıralamaların ortaya çıkardığından farklı şeylerimizle de varız ve sıralamalara bir tepki olarak bunları gösterelim, sayfalarımıza bunları koyalım,” gibi bir şeydi.

Girişimin daha ilk günlerinde hangi üniversiteler bu girişime üye olmuş diye baktım. Türkiye’den bir üniversite gördüm. Sonra tabii ki üniversitenin web sayfasına bir bakma ihtiyacı duydum; ne kadar güzel “More than our rank’e Türkiye’den üye bir üniversite var, demek ki bilinç oluşmuş bir şekilde,” diye. Sayfayı açtım. Hatta Zehra Hoca da yanımdaydı bakarken. Duyuruları geçiyoruz birlikte, 15 tane duyuru var 10 tanesi “THE’da ilk 1.000’de şu sıradayız”, “URAP’ta Türkiye’de şu sırada şu alanda şu kadar başarılı bir üniversiteyiz”, “QS’te işte bilmem insani beşeri bilimler alanında parlıyoruz,” gibi, 15 tanenin 10 tanesi buydu. Şu durum biraz saçma olmaya başladı; üniversiteler, yayıncılar, dergiler bir şekilde DORA’yı imzalıyor, “More than our rank” gibi girişimlere üye oluyorlar ama bunu bile reklam amacıyla yapıyorlar. “Bakın biz burada da varız ama orada da varız” demek için yapıyorlar ki bu gerçekten üniversiteye çok ciddi anlamda zarar veren bir şey. Ama maalesef bu da bu şekilde gidiyor. Şimdi aslında biraz önce bahsettiğim sorumlu araştırma prensipleri yeniymiş gibi geliyor ama sıralamalar ilk ortaya çıkmaya başladığında sıralamaları bünyesine alan bir kuruluş ortaya çıktı, IREG diye bir kuruluş bu. Ve bu kuruluşun ilk yaptığı şeylerden bir tanesi Berlin Prensipleri adı altında sıralamalar nasıl olmalı ile ilgili kriterler yayınlamak oldu ve gerçekten bu kriterler çok ayrıntılı. Ne kadar şeffaf ne kadar tekrarlanabilir olması gerektiği ile ilgili kriterler. Fakat dönüp baktığımızda IREG’in şu an çatısı altında olan, bir şekilde IREG akreditasyonu alan sıralamaların hiçbiri bu kriterlere uygun davranmıyor maalesef. Yine CWTS’in de sorumlu sıralamayla ilgili birtakım çalışmaları oldu.

Bir şeyden daha bahsetmek istiyorum. Bize hep sadece bizim ülkemizde sıralamalara bu kadar önem veriliyor ya da sadece işte 1.000’in altında 500’ün altındaki üniversiteler sıralamalara bu kadar fazla önem veriyor gibi düşünülüyor, ama öyle değil. Bu yıl içerisinde bir haber çıktı Mart 2022’de, Columbia Üniversitesi ile ilgili. Columbia Üniversitesi US News sıralamasında ilk 10’a hatta ilk 5’e giren bir üniversite. Columbia Üniversitesi’ndeki bir matematik profesörü 2022 sıralamasında Columbia Üniversitesi’nin –yanlış hatırlamıyorsam– 6. sıradan 2. sıraya çıktığını ve bunu manipülasyon yaparak yaptığını fark ediyor. Tüm ölçütleri tekrar alıyor; işte uluslararası öğrenci oranı diyelim ki % 80, % 100 olarak rapor etmişler falan gibi böyle bir sürü anomali var. Şu an yine ilk 10’da tabii ki ama ilk 2’de değil. Yani ilk 10’daki üniversiteler de yapıyor bunu. Hepsi değil tabii ki bir kısmının sıralama hiç umurunda değil, sıralamayı reddettiğini söyleyenler var, sonra tekrar sıralamaya dönenler var. Ama yani ilk 10’daki, ilk 20’deki, ilk 50’deki,

ilk 100'deki üniversiteler de daha yukarıya çıkmak istiyor. İkinci birinci olmak istiyor, üçüncü ikinci olmak istiyor. İşte iki bin birinci iki bininci olmak istiyor. Bu dengesizlik her ülkede ve sıralama listesinin her yerinde maalesef var.

Sıralamaların şu an ölçtüğü şeyler aslında tamamen bilimsel çıktılar. Bilimsel üretkenlik ölçümü var bunu yayın sayısıyla yapıyorlar, bilimsel etki ölçümü var bunu atıf sayısıyla yapıyorlar ki Zehra Hoca'nın girişte bahsi geçen doktora tezinde her atfın eşit olamayacağı ile ilgili bir varsayım söz konusu ki gerçekten öyle, hepsi eşit değil. Ama biz şu anki tüm ölçüm sistemlerinde tüm atıfları eşit olarak alıyoruz. Bilimsel iş birliği ölçümleri yapılıyor ve bilimsel mükemmeliyet denilen ve *h-index*'e ya da ilk %10'daki yayın ya da araştırma sayısına, ilk % 1'deki yayın ya da araştırmacı sayısına bakılan birtakım kriterler söz konusu. Ölçütlerle ilgili olarak özellikle söyleyebileceğim şey, ölçütlerdeki metodolojik değişiklik olarak bize yansımayan çok küçük değişiklikler bile sıralamalarda çok ciddi dalgalanmalara neden oluyor. Bu da aslında bunların ne kadar kaygan bir zeminde olduğunu anlamamıza yardımcı olacak şeyler. Mesela THE sıralamasından özellikle bahsedebiliriz, çünkü güzel bir üniversite örneğimiz var burada.

Son olarak THE sıralamasındaki örneği verip bitiriyorum. THE sıralamasında Ortadoğu Teknik Üniversitesi 200 bandında. THE veri kaynağını Web of Science'tan Scopus'a kaydırıyor ve hemen bir yıl içerisinde bu kaydırmadan dolayı ODTÜ'nün sıralandığı bant 200'den 600'e geliyor. Yani bu kadar kaygan zeminde olan sistemler bunlar. Dolayısıyla bizim yapmamız gereken şey illa sıralamaya bakmak istiyorsak; en azından bu konuda neler yapılmış bir bakıp ona göre bir sıralamayı belirlemek. Herkes THE, QS diyor; biz de THE, QS'teki sıramıza bakalım değil. Bir diğer şey, atama yükselme kriterlerimizi bile artık buna göre düzenliyoruz. İşte birçok üniversitede var; doktora öğrencilerinden tezi bitirmeden yayın isteniyor ve ben birçok üniversitede bunun sıralamadaki konumu, sıralama sayısını yükselterek konumu yükseltmek amacıyla yapıldığının bizzat şahidiyim diyebilirim. Teşekkür ediyorum, sağ olun.

PUS: Ben teşekkür ederim. Sizlerin çalıştığımız araştırma alanı bu; diğer iki hocamız, Emre Torres ve Emre Erdoğan Hocalarımız içinse herhalde tam da sizin söylediğiniz çerçevede bu kadar metot alanında, bilimsel çalışmalarında sorgulamaya metodolojik kaygılara önem veren hocalar olarak içinde olduğumuz kurumların sıralaması ile ilgili birçok şeyin çok rahat kabul edilmesini sorgulamaları... Yani bir akademik merakla kendi bulunduğumuz konumlara, eleştirel bir biçimde kurumlarımızın nasıl sıralandığına bakmama ile ilgili bir çok soruları var. Sizin de o sorduğunuz temel soru burada çok hayati gibi geliyor bana.

Bazı noktaları çok kısa özetlersem; bizim normalde araştırma bulgularını değerlendirirken baktığımız işte şeffaflık, tekrarlanabilirlik, tek bir değişkenle açıklamama gibi metot derslerinde öğrencilerimize anlattığımız temel prensiplerle buraya baktığımızda birçok sıralamanın aslında hayatta kalamayacak bir halde olduğunu görüyoruz. Bir de şu bence çok önemli: Sizin tezinizle ilgili başladığınız, kendi araştırma yolculuğunuzda özellikle söylediğiniz, artık hayatımızın gerçeği, bu sıralamalar var. Varsa o zaman belki daha az hatalılarını nasıl yapabiliriz? Daha

az sorunlu olmalarını nasıl sağlayabiliriz? Buna kafa yormak lazım. Bir de gerçekten korkutucu olan; bu sıralama gerçeğinin hem öğrencilere hem de çalışanlarına etkisi. Bu sıralamalardan bağımsız, etik anlayışla, bildiğim şekilde işimi yaparım ve hayatta kalırım diyebilmek giderek daha da büyük bir lüks haline geliyor galiba. Bu da çok daha varoluşsal bir sorun. Öğrenciye yansıması hele, onların araştırma imkanlarını, onların geleceklerini etkilemesi ya da çok temel eğitim hakları çerçevesinde bazı alanları daraltması çok ciddi sorunlara yol açacak.

Emre Toros Hocamız, o da Hacettepe Üniversitesi'nde. İletişim Fakóltesi'nde dekanlık yapıyor, bir idari şapkası da var, ki bu idari şapkalar bütün bu içinde yuvarlandığımız sistemle ilgili yaşadığımız bütün sorunları daha fazla hissetmemize, daha fazla uğraşmamıza yol açıyor. Kendisi aslında siyaset bilimci, uluslararası ilişkiler alanında çalışan biri. Fakat disiplinlerarası da çalışıyor. Bizim birazdan Emre Erdoğan Hoca'nın da bahsedeceği *Reflektif* dergisinin de yayım kurulunda, sağ olsun bize de zaman ayırıyor. ODTÜ'den başlayan yolculuğu, yani Orta Doğu'daki siyaset bilimi alanındaki yolculuğu hem yurt dışı üniversite tecrübeleri ile hem de vakıf üniversiteleri ise Atılım Üniversitesi ve sonrasında da Hacettepe Üniversitesi ile... Hani bu birçok farklı karakterde, yapıda üniversitelerle de birebir deneyim yaşamış bir hocamız. Stanford Üniversitesi var, Bilkent Üniversitesi var. Yani CV'sine baktığımızda tam da onun meraklarıyla bütün akademik araştırmalarını yürütürken elde ettiği deneyimlerin çok kıymetli olduğunu düşünüyorum bugünkü konuşmanızı devam ettirirken. Sizde söz hocam, teşekkür ederiz katıldığınız için.

ET: Çok teşekkür ederim nazik sözleriniz için. Sonda söyleyeceğimi başta söyleyerek başlamak istiyorum. Bu sıralama işinin tamamını ister A tipi ister B tipi ister işte sorumlu ister sorumsuz ister müthiş, ister kötü her ne şekilde olursa olsun son derece absürt buluyorum. Yani başından sonuna bir büyük absürdite içerisinde belki de dünyadaki bütün akademiye esir almış bir şey bu tarz. Bunun detaylarını hem Zehra Hocam hem Güleğa Hocam çok güzel anlattı. Bende de bir iki örnek var, bu absürtlüğu belgelemek için, onları da konuşmanın içerisinde vermek isterim.

Pınar Hocam sizin de söylediğiniz gibi ben birçok farklı yerlerde görev almış birisiyim ve hiçbir fark gözetmeksizin dünyadaki üniversitelerin tamamının bu absürdite içerisinde kendine yer açmaya çalışması beni çok şaşırtıyor. "Neden böyle oluyor?" sorusuna cevap vermeye başladığımızda, bunun üzerine düşünmeye başladığımızda aslında üniversitenin ne olduğuyla alakalı bir saptama yaparak başlamanın anlamlı olacağını düşünüyorum. İlk olarak şunu söylemek lazım: Bu absürditenin içerisinde pozisyon almaya çalışan kurumlar olarak üniversiteler aslında birer pazar aktörü olarak çalışıyorlar. Yani üniversiteyi bir pazar ürünü olarak görme; satılan, satılmaya uygun, satın alınmaya uygun bir aktör. İkinci olarak ise üniversiteleri büyümeğe uygun (büyüme artık ne demekse), ilerlemeye uygun kurumlar olarak görme hatası var. Burada bir iki ayırım da yapmak da gerekiyor. İlk Türkiye bağlamında ve dünya bağlamında üniversiteler olarak, ikincisi ise Türkiye bağlamında vakıf üniversiteleri ve devlet üniversiteleri olarak bir ayırım yapmanın bence şart olduğunu düşünüyorum. Devlet üniversitelerinin bu absürdite içerisinde kendilerini parçalamalarında daha da absürt buluyorum. Yani iki katmanlı bir absürdite

var. Ayrıca Benedict Anderson'un "*imagined communities*" mevzuu bana sorarsanız farkı bir formda "*imagined audiences*" olarak burada da var. Bu sıralama pratikleri ile aslında kurgusal hayalî bir muhatap grubu yaratıyoruz. X üniversitesinin sıralamalarda 1.000'den 500'e geldiği zaman üniversitenin içerisindeki bazı şeylerin değiştiğini düşünüyoruz ve değişimi dikkate alan muhataplar olduğunu falan düşünüyoruz. Ama yani dönüp arkanıza baktığınız zaman muhatap falan bulamıyorsunuz. Buna kim bakıyor? Neden bakıyor? Ayrıca bu pratikleri gerçekleştirirken acaba günün sonunda ne işe yarıyor diye sorduğunuzda üniversitelerde herkes birbirine suratına bakıyor. Yani üniversite idaresinin "Biz üniversitemizi A noktasından B noktasına getirdik," argümanına "Ya peki bunu neden yaptınız?" diye sorduğunuzda yanıt alamıyorsunuz. "Niye böyle bir şey yapıyorsunuz?" sorusunun cevabı yok. Devlet-vakıf ayrımı bu noktada işe yarıyor, zira vakıf üniversiteleri için bu sorunun cevabı var. Çünkü gerçekten onlar bu pazarın bir aktörü olmak üzere kuruluyorlar. Her ne kadar Türkiye'de vakıf üniversiteleri kâr etmeyen, kâr etmesi kanunen yasak olan kurumlar olmalarına rağmen günün sonunda buralar özel yerler. Patronları var. Yani vakıf üniversitesinde oturduğum sandalyenin sahibi vardır, devlet değildir o sandalyenin sahibi ne derse öyle davranmak zorundasınız günün sonunda. Bunun raddeleri var tabii, hani iyileri var kötülerini var. Ama en sonunda o kurum kâr etmek zorunda. O kurum kâr etmezse kendisine yaptığı faaliyet için bir alan yaratamaz duruma geliyor. E, kâr etmek için ne yapması gerekiyor? Kendisini parlatması gerekiyor. Kendi alanında kendisini nasıl parlatması gerekiyor? Bu sıralamalarda yukarıya çıkararak. Yurt dışındaki yapı devlet dışı olduğu için özellikle Amerika Birleşik Devletleri'ndeki yapı devlet dışı bir yapı olduğu için, yani üniversitelerin devam etmeleri, hayatlarına devam etmeleri için devlet yardımından daha ziyade özel sektörden gelecek olan yardım devam koşulu olduğu için bunu orada da anlayabiliyorum. Yani bu da tabii ki ne kadar çok bağış alıyorsanız, ismini hepimizin çoktur bildiği kurumların, üniversitelerin tamamı bazı yardımlarla, bazı bağışlarla, bazı desteklerle esas işlerini yapar haldeler. Bununla beraber tabii ki proje de yapıyorlar. Yani içeriye parayı aslında özel sektörden sokuyorlar. Bunu da anlayabiliyorum, tamam. Yani sizin satar bir ürününüz olduğunu göstermek için sıralamalarda bu bir şeydir, referanstır, kullanabilirsiniz.

Ama bu sıralamaların dönüp içine baktığınız zaman diğer iki hocamın da gösterdiği gibi aslında ne kadar güvenilmez oldukları ortaya çıkıyor. Biz bu sıralamalar ile neyi ölçüyoruz acaba? Bu "*ranking*"ler neyi ölçüyorlar? Hocalarım defolarını söylediler. Bir noktayı ben bir defa daha belki de başka bir noktaya götürmek için tartışmak, söylemek istiyorum. Neyi sıralarsanız sıralayın, hangi yöntemi kullanırsanız kullanın bir şeyi sıraladığımız zaman aslında sıfır toplamlı bir iş yapmış olursunuz. Sıfır toplam ne demek? Birisinin diğerini geçmiş olması demek. Yani birisi 1, birisi 0 olduğu zaman 0'ın sanki içinde hiçbir hikmet yokmuş gibi davranılıyor. Yani bu sıralamayı bu şekilde 0 toplamlı yaptığımızda o zaman A Üniversitesi, B Üniversitesi'ni geçtiği zaman B Üniversitesi'nin aslında sanki hiçbir hikmeti yokmuş gibi görünüyor. Bunu da ortadan kaldırmak için bu bantları koyuyorlar. 1-500, 500-1.000. Sanki onlar birbirleriyle berabermiş gibi algılsın diye. Halbuki böyle bir durum yok. Bir de acaba nereye kadar geçeceğiz biz birbirimizi? Hani hangi noktada birbirimizi geçmeyi bırakacağız ve geçtiğimiz zaman üniversitenin

küresel anlamı olan, bilim üretme, topluma hizmet, eğitim ve bunlarla alakalı bir şeyler söylemeye başlayacağız. Ne zaman? Geçtiğimizde mi bu şey oluyor mümkün oluyor yoksa geçmediğimizde mi mümkün oluyor?

Ayrıca sıralamalarda kullanılan kriterler üzerinde tersine mühendislik yaptığımız zaman kendinizi bu sıralamalarda zaten üst taraflara atma ihtimaliniz çok yüksek ve neredeyse tüm vakıf üniversitelerinde, Türkiye’deki vakıf üniversitelerinde böyle ofisler var. Örneğin bakalım uluslararası ilişkiler ofisleri ne iş yapıyor? Yurt dışından öğrenci getiriyor. Baktığımız zaman gayet güzel, ne kadar güzel işte uluslararası araştırma falan filan. Ama bakıyorsunuz bu son 3 yılın 5 yılın işi. Neden? Çünkü bu bir ilke değil. Yani üniversite evrensel bir yerdir, herkes eğitim alabilir, evrensel bir dilde eğitim yapabilir değil. Çünkü neden? İşte THE sıralamasında yabancı öğrenci rasyosu size ekstra puan kazandırıyor. Peki ya atıf? Bakıyorsunuz işte atıf alındığı zaman üst tarafa çıkılıyor. Atıf çetesi diye bir kavram var. Almanya’nın Bielefeld örneğine bakalım. Çok müthiş bir örnek bana sorarsanız; şimdi tabii üniversiteler arasında bu sıralama işinin bir ucundan tutanlar var, böyle kenarından bakanlar var falan. Ben Bielefeld Üniversitesi’nin bu işle alakalı hiçbir yatırım yaptığını falan düşünmüyorum; ama 2020 yılında böyle 200 civarı bir şekilde sıralamaları arttı. Ondan sonra herkes birbirine baktı, “Ya ne oldu acaba, diye biz neden 200 sıralama birden arttık?” diye. Yaptıkları küresel bir pandemi çalışması var, o pandemi çalışmasında demin hocamın söylediği matematik profesörü gibi. Bir tane hocanın aldığı atıf sayısı üniversiteyi 200 puan üst tarafa çıkardı. Şimdi bunu mu kutsuyoruz? Yani üniversite dediğimiz, sıralama dediğimiz ve hani müthiş bir şey dediğim üst tarafı çıktığımız zaman müthiş olduğunuz şey bu mu oluyor? Ama hiç kimse farkında değil. Yani rektörü “Bu büyük başarıdan dolayı üniversitemize ve katkıda bulunanları kutluyoruz,” falan diye mesaj attı. Absürdite de böyle içerisine girdikçe daha da absürt haline geliyor. Kimsenin kimseden haberi yok, ne olduğuyla alakalı haber de yok. Bizler ofisler kurmaya başlıyoruz; işte sıralama ofisleri falan üniversitelerde. Vakıf üniversitelerinin dışında, devlet üniversitelerinde sıralama daire başkanlıkları falan gibi şeyler oluşmaya başladı. Bu gerçekten akıl alır gibi bir şey değil.

Ondan sonra mesela repütasyon. Hocam söyledi, bu repütasyonlar son derece manipüle edilebilecek olan şeyler ve görünüyor da zaten. Mesela atfı veyahut da *impact factor*’ü çok yüksek olan dergide sürekli bir üniversitenin reklamı yayınlanıyor, reklam alıyorlar, reklamı yayınlanıyor. Hiç alakası yok üniversitenin o dergiyle. Belki de hiçbir şeyde dergide içerisindeki o üniversitenin hiçbiri elemanı yayım da yapmamış durumda. Ama o üniversitenin reklamı dönüyor. Web sayfasını açıyorsunuz, derginin üniversite oraya reklam vermiş. Ne oluyor? Aslında ölçtüğümüz şey repütasyon değil, marka değeri. Yani markayı ölçüp ondan sonra onu repütasyon gibi kullanıyorsunuz.

Tabii o zaman ne oluyor günün sonunda? Bunu da söylemek zorundayım: Kazakistan’daki bilmem ne üniversitesi, Malezya’daki 3 tane üniversite, Suudi Arabistan’daki bilmem ne üniversitesi bu sıralamalarda kendine ilk 100’de yer buluyor, buna böyle baktığımız zaman. Şimdi üniversitenin gitmek istediği yer burası mı? Yani üniversitenin bilim, eğitim ve topluma hizmet olarak belirlediği 3 ana faaliyet alanında yapmak istediği şey bu mudur? Herkes bunun peşine ta-

kılmış gidiyor ve geriye dönüp baktığımızda biz ne yapıyoruz biz diyen yok. Beni en fazla rahatsız eden şey bu. Yöneticiler de dahil olmak üzere, yani kendi kurumsal gücüm dahilinde ben buna çok direnmek istiyorum ama bir noktadan sonra da direnemiyorsunuz. Fakültenizde 10 tane araştırma görevlisi doktor var. Neden bu arkadaşlar yardımcı doçent, doçent ve profesör olamıyorlar? Çünkü kriterler gelmiş. Maalesef oyunun ortasında kriter değiştirildiği için, oyunun ortasında maç yaparken kalenin yerinin değiştirilmesi gibi bu akademisyen arkadaşlarımıza hiç kimse vakti zamanında bunlarla ilgili hiçbir donanım sağlamamışken, bir done bile vermemişken, haberleri bile yokken pat diye diyorlar ki “Oyunun kuralı değişti şimdi böyle olacak”. Bu çok büyük bir haksızlık. Yani o bahsettiğimiz yerlerde yayın yapmadıkları için yükselmiyorlar. Oyunun kuralını koyarken yapıldığı zamanlama çok büyük bir haksızlık ve bunlar herkesin tepesinde böyle cellat gibi duruyor. Yönetici olarak da bu tipteki sıkışıklıkları açmak zorundasınız. Bu tıkanıklığı açmaya çalıştığımız zaman da kendinizle çelişir hale geliyoruz. Aslında eleştirdiğim bir şeye hizmet eder hale geliyorum. Yani çünkü benim önüme kurallar konuyor; deniliyor ki işte sizin fakültenizdeki yükselme ile alakalı kriterler işte bu sıralamalardaki en önemli dergilerde yayım yapmakla alakalı hale geldiği anda ben kendi kendime eleştirdiğim şeyin parçası haline geliyorum ve bu bir döngü haline dönüşüyor, işin içinden çıkılmaz bir döngü haline dönüşüyor.

Peki ne yapılabilir? Çözüm herkesin özerk olmasından geçiyor. Yani üniversitelerin “Ben burada kaybolmayacağım kardeşim, lanet olsun alın kendi sıralamanızı kendi kendinize yapın, buraya herhangi bir veri de sağlamıyorum, kendime döneceğim ve kendim acaba bilimsel üretimimi, eğitimimi ve topluma olan hizmetimi daha iyi nasıl geliştirebilirim, derinleştirebilirim diye kendi bağlamında sorular sorup, kendi bağlamında yanıtlar vereceğim!” demesi gerekiyor. Ayrıca bu pratiğin üniversite bazında değil, fakülteler ve bölümler bazında yürütülüyor olması gerekiyor. Çünkü hiç kimse birbirine benzemiyor. Yani benim bilim vizyonumla, mühendisin veyahut da bir işte doğa, fen bilimcinin vizyonu birbirinden ayrı olabilir. Bu da çok doğal bir şeydir, yapması gereken şey birbirinden farklılaşabilir bu da çok doğal bir şeydir.

Bizim ihtiyacımız olan şeyin aslında bir ahlak kodu olduğunu düşünüyorum. Kendi içimizde dönüp yakalayacağımız bir ahlak kodu. Üniversitenin yapacağı işlerle alakalı bir ahlak kodu. Unutmamalıyız ki bu ahlak kodunu biz eğer 3-4 uluslararası, uluslararası firmanın eline bırakırsak bugünkü hale dönüyoruz. Yani THE'nın sayfasını açın bakın; *who we are* diyen kısmına *our business* diye başlıyor. Yani siz dünyadaki akademiye, üniversitenin üretimini 10 tane çokuluslu firmanın eline bırakmış durumdasınız. Clarivate, Scopus, Google vb. buralarda varsanız varsınız, yoksa yoksunuz. Yani koskoca dünyadaki bütün üniversitelerin üretimi 3-5 tane firmanın değerlendirmesi ile olabilecek bir şey midir? Benim diğer hocalarımdan, özellikle Güleda Hocamın söylediği alternatif sıralama yöntemleri ile de derdim var. Çünkü sıralama dediğiniz anda bu iş ne yaparsanız yapın 0 toplamı bir işe dönüşüyor, ne yaparsanız yapın. Bu sırada şunu da söyleyeyim; yani hayatı boyunca yaptığı bütün işleri ölçerek biçerek yapan birisi olarak söylüyorum bunu, içtiğim kahveyi bile gramla ölçen birisiyim ben. Yani ölçülebilir olan bir şeyin ölçülmesi gerektiği ile alakalı hiçbir derdim yok, ama bu alanın ölçülebilir, karşılaştırılabilir olduğu fikrini

hiçbir zaman içime sindiremedim. Yani akademisyen olarak sindiremedim, yönetici olarak sindiremedim ve hani yani ve bunun peşinden giden yöneticilerin de ne yaptığını da hiçbir zaman anlayamadım. Bu şekilde ben isterseniz; daha makro bir perspektif oldu, daha detaylarla alakalı şeyleri hocalarım da söylediği için benim de notlarım arasında var, tekrar etmek istemiyorum. Belki soru cevaplar da daha derinleştirebiliriz. Çok teşekkür ediyorum.

PUS: Tam aslında hayal ettiğim yolculuğu devam ettiriyoruz. Daha detaydan, araştırmalardan biraz daha üniversite sıralamalarına dair genel resme. Çok zor sorular aslında. Hakikaten bir pazar aktörü olması, satın alınmaya ve satılmaya müsait... Bir absürt durum aslında üniversitelerin belki içinde bulunduğumuz bütün hepimizin sorguladığı... Marka olmak... yani üniversite bir marka olabilir mi? Bir marka perspektifinden bakılır olmasının hem öğrenciler açısından ne anlama gelebileceği, ne tür riskler içerdiği, hem biz içinde üretmeye çalışmaya öğretmeye çalışırken ne anlama geleceği ve bir de tabii ki belki içinde bulunduğumuz bütün bu sosyal medya ortamının da etkisiyle...

Emre Erdoğan Hocama geçmeden aslında belki iki Emre Hocamızın da ortak kesişen noktasını ele almak önemli. Bu iki hocamızın bu cümleleri söylüyor ve bu eleştirileri getiriyor olması şu açıdan çok kıymetli; çünkü gerçekten de sosyal bilim alanında ölçülebilirliği ve daha az hatalı ölçülebilirliğe çok kafa yormuş iki hocadan bahsediyoruz, kendi derslerinde de yaptıkları çalışmalarda da ölçülebilirlikle çok uğraşan hocalarımız.

Emre Erdoğan Hocamız da İstanbul Bilgi Üniversitesi'nden. Dediğim gibi çok uzun yıllardır metod alanında dersler veriyor, çalışıyor, birçok araştırması var ama hani bugünkü çerçevede belki söylemem gereken; İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları'nın Genel Yayın Yönetmeni ve burada *Reflektif* diye bir açık erişimi olan sosyal bilimler alanında fakat daha disiplinlerarası yayın yapan bir dergiyi de çıkartmaya çalışıyoruz. Aslında ve burada da birçok şeyi düşünme, tartışma hakemlik süreçleri de dahil olmak üzere deneyimleyerek ele alma imkanınız var. O yüzden de hani bu şapkasıyla da yapacağı yorumların çok kıymetli olduğunu düşünüyorum. Belki bir başka not, onun kendi araştırma ajandasından; iyi olma hali, çocuğun iyi olma halini çalışıyoruz biz. Ama genel olarak da sonrasında gençler, kadınlar gibi çok farklı gruplara da bakmıştık. Emre Hoca'nın da en son pandemi döneminde uluslararası ilişkiler ve siyaset bilimi alanındaki hocalarla yaptığı böyle bir çalışma vardı. Belki biraz da olsa ondan da bahsederek, ilk başta Zehra Hoca'nın ortaya koyduğu eşitsizliklerin ne kadar farklı şekillerde, içinde bulunduğumuz yaşam döngüsünde ne kadar farklı şekillerde bazı grupları daha kırılğan kıldığını da anlatabilir. Buyrun Emre Hocam.

EE: Çok teşekkür ederim. Tek tek çok heyecan verici bir şekilde gidiyor tartışma. Ben çok öğreniyorum, çok teşekkürler geldiğiniz için. Benim konuşmam şöyle biraz tamamlayıcı olacak galiba. Çünkü ben biraz daha ekosistem nedir burada, onun üzerinden düşünmek istiyorum.

Ortada bir durum var ve bunun mümkün kılan bir ekosistem sistem var. Bu ekosistemin tam ortasında üniversite duruyor. Yani bu aktör orada üniversite onun üzerinden yürüyor bütün

işler, sıralama meseleleri. O zaman da şunu sormak gerekiyor: Sıralama dediğimiz zaman o ekosistemin başka hangi aktörleri var? Ve aslında bunun listesini çıkartırken hem Zehra Hoca'nın hem Güleda Hoca'nın söylediklerinden de bazı notlardan yararlandığım zaman aktörler ortaya çıktığını görüyorum.

Şimdi en bilinmeyenden başlayalım; öğrenci ve veli bunun neresinde? Emre Toros'un söylediğinin devamı bu; üniversitede ne yapacak, bu dünyada nasıl bir etki yaratacak? Ve bu etkinin bir kısmını da öğrencileri üzerinden yapıyor. Sıralamayla bunun ne alakası var? Sıralamayla bunlar arasındaki ilişkiyi aslında hepimizi biliyoruz; reklam panolarında öne çıkma. Peki öğrencilerin ya da üniversiteye parayı verecekler –devlet değil özelse– ya da şu ya da bu üniversiteyi seçecek insanlar ne anlıyorlar bu sıralamalardan bilmiyoruz. Bu araştırma sorusu olarak dursun bir kenarda. Bazı kuvvetli varsayımlar var gördüğümüz kadarıyla; bu varsayımlar üzerinden bu konuya önem veriliyor gibi geliyor bana. İkinci olarak benim vurgulamak istediğim şeylerden bir tanesi de, “Kim var?” dediğimizde devlet var aslında. Yani devlet de en büyük araştırma tüketicisi olarak bu sıralama işinin bir yerinde. Biraz önce bahsedilen işte yurt dışından birisi getireceksiniz, ilk 500’de olsun ya da araştırma teşviği verecekseniz ilk 500’de olsun gibi bir ayrımcılığı yapıyor. Üçüncüsü, toplum bunun neresinde duruyor? Bunu da bir kenara bırakmak lazım, çünkü onu da ne olduğunu bilmiyoruz.

Peki kimlerin yerini bildiğimizi düşünüyoruz? Sıralama kuruluşlarının durumları net. Yani başından itibaren, Times olsun, QS olsun, diğerleri olsun; Amerika’da özel kuruluşlar var, bu kuruluşların buradan gelir elde ettiklerini ve kendilerine fayda sağladıklarını biliyoruz. Öteki tarafta akademik yayınevleri var, yayınevlerinin zaten bir kısmı bu sıralama kuruluşları ile ilişkili. Arada gömülü bir ilişki var, ticari bir ilişki var, onun ötesinde de zaten bu bütün yayın ekosistemi sıralamalarla ilişkili. Başından itibaren endekslerle, atıf vesaireleri ile gidiyor...

Şimdi burada bir de akademisyenler var. Akademisyenler bunun neresinde? Bu ekosistemin neresinde duruyor? Ben biraz bu iki aktör üzerine yoğunlaşmak istiyorum. Yani az bildiğimizi düşündüğümüz aktörlere yoğunlaşarak ve burada da Pınar’ın bahsettiği çalışmalara da referans vererek gitmek istiyorum. Sıralamaların üniversite için önemli olduğunu anladık, bunda bir şüphe yok. Çok özüne inerse; Emre Toros’un söylediği şekilde radikal bir tutum takınabiliyor. Çok kolay bir şey değil piyasanın aksine gitmek, sıralamalar var. İşte Güleda Hoca'nın söylediği gibi farklı sıralayabiliriz. Üniversiteler olarak sıralamalara önem verince; bu teşviklere ne yapıyor?

Burada teşvikler derken sadece akademik teşvikler değil, bütün teşvik kurumlarından bahsediyorum. Çünkü insanlar teşviklere yanıt verirler; bir şeyi kolaylaştırırsanız, cazip hale getirirseniz ona da yönelirler, zor hale getirirseniz oradan kaçarlar. Teşvikler insan davranışlarını doğrudan etkileyen faktörler ve bu teşvik sisteminde neler var? Genç akademisyenler için büyük bir engel oluşturan doçentlik kriterleri var. Şimdi doçentlik kriterlerine yine Emre Toros değindi; bizim ömrümüz içerisinde 3 defa değişti. Yani ilk başta daha kolaydı, ama sözlüsü vardı, daha sonra daha zorlaştı ve şu anda da verilen belge doçent olabilir belgesi. Doçentlik belgesi değil. Bu da aslında fark edilmeyen ikinci bir pazarlık sistemini açıyor. Her üniversitenin kendi doçentlik

kriterleri var. Bu kamuoyunda bilinen bir şey değil ama burada ne yapıldığının farkında olunması gerekiyor, altını çizmekte fayda var. Onun ötesinde araştırma teşvik ödemeleri. Yani kötü değil, özellikle Türkiye’de akademisyenlerin maddi durumları, kırılganlıkları göz önünde bulundurulursa; bu teşvikler kayda değer bir gelir yaratıyor. Peki bu teşvikler neye veriliyor? Q1’de yayımlanan dergilere veriliyor. Ne kadar yukarıda yayınlanırsa ne kadar üstte ise sizin derginiz o kadar fazla teşvik alabiliyorsunuz. Bu da neye hizmet ediyor? Bu yapının kurumsallaşmasına hizmet ediyor. Çünkü herkes orada yayın yapmak istiyor, SSCI’da, endeksli dergide yayın yapmak istiyor. Başka? Özel üniversitelerde araştırma proje bütçeleri bunların içinde. Yani araştırma bütçesi alabilmek için buralarda yayın yapmak zorundasınız. Bu da bir kısır döngü yaratıyor; o zaman neye giriyorsunuz? Araştırma bütçesi almak için yayın yapıyorsunuz, yayın yapınca araştırma bütçesi alıyorsunuz, vs. Bütün bunlar birbirine devam ediyor.

Yine yapılabilecek bir şey. Bunu ben tabii ki burada kantitatif olarak söylemek mümkün değil. Gözlemlediğim kadarıyla bir sosyal Darwinist bakış açısı yerleşmeye başlıyor. Bunu da kimse zorlamıyor. Yani insanlar daha yüksek endeksli yayınlar yapanların, daha çok atıf alan yayınlar yapanların daha iyi akademisyen olduklarına dair bir algıya kapılıyorlar. Bu ciddi bir sosyal Darwinizm. Birazdan anlatacağım resimden dolayı. Yani başarılı olanın daha iyi olduğu ve burada çok ciddi bir şekilde ne yazık ki sosyal medya aracılığıyla bu kült yayılıyor, insanlar buna inanmaya başlıyorlar. Hani hepimizin çok fazla eleştirdiği neoliberalizm zaten bu, buna inanmak. “Ben çok iyi bir akademisyen olacağım; 5 tane Q1 yayımlayacağım,” demeye başladığı zaman zaten şirazededen çıkmış durumda oluyorsunuz. Geri dönmeniz çok kolay değil.

Burada üçümüzün, hepimizin ortak sorusu, benden önce üç konuşmacı da söyledi; yani “Üniversite ne işe yarar ve akademisyen ne işe yarar?” gibi varoluşsal bir soruyu pas geçmeye çalışıyorsunuz. Akademisyen yayın yapar. Ayrıca TÜBİTAK gibi fonlardan almak için de yayın yapmak gerekiyor. Burada çok kritik önem taşıyor. Ayrıca yine çok ilginçtir TÜBİTAK’ın açtığı çok güzel bir destek projesi var, orada da yüksek endeksli yayın yapmış olmak gerekiyor. Kurumsallaştırıyoruz dediğim mesele bu.

Her taraftan teşvikleri bunun üzerine koyuyoruz ve burada aslında kurduğumuz şey benden önce üç konuşmacının da söylediği üzere; son derece absürt, yanlış ve kırılğan bir yapıdan bahsediyoruz. Bunun üzerine bir bina inşa ediyoruz. Ne binası? “İyi bir iş yapıyormuşuz” binası. Şimdi ben başka bir yere gelmek istiyorum; bu yayınlama meselesine. Tamam, yayın çok güzel, hepimiz yayın yapalım, harika, herkes Q1’de bassın. Tabii bu da çok enteresan; geçenlerde gördüğüm kadarıyla Doğu toplumlarının Q dağılımıyla, Batı toplumunun Q dağılımı arasında kayda değer oranda bir fark var. O da başka bir araştırma konusu, hocamız değindi.

Şimdi yayın yapabilmekten bahsedelim. Bizim Pınar Hoca ile ortak konumuzdur; yapılabirlikler meselesi. Herhangi bir şeyin orada olması onu yapabileceğiniz anlamına gelmez. Evet, herkes yayın yapsın. Peki herkes yapabiliyor mu? Herkes yayın yapmayı yapabilirliğine sahip mi? Hızla örnek vereyim. Neydi bu yapılabirlik? Bir şehre bisiklet yolu yapmanız insanların akşamları bisikletle gezdiği anlamına gelir mi? O bisiklet yolunu kullanabilmek için bisiklete ihtiyacınız var; bu para demek. Zamana ihtiyacınız var; bu ev içi bakım yükü olmaması demek.

Çok daha ağır bir şekilde bacağa ihtiyacımız da var. “Ben bisiklet yolu yaptım vatandaşlar kullanıyor”. Yok, kullanılabilir olmak, yapabilir olmak eşitsizliklere odaklanmayı gerektirir.

Peki nedir yayın yapabilmek? Şimdi bu konuda pandemi döneminde yaptığımız bir araştırmayı dayanak yaparak söyleyeceğim. Rakam vermeyeceğim, çünkü yayınlamadım daha. Öncelikle bir toplumsal cinsiyet farkı var. Akademisyenlerin zaman kullanımlarında toplumsal cinsiyet farkı var ve bu toplumsal cinsiyet farkı kadınları aleyhine çalışıyor. Pandemiye geçtiğiniz zaman birçok kişi “Oh, ne güzel kendimi geliştiriyorum,” derken; birçok kadın akademisyen için bunun anlamı 3 öğün yemek pişirmek anlamına geldi. Yani ev için bakım yükünün artması anlamına geldi. Akademisyenler, okumuş yazmış insanlar diye toplumsal cinsiyet farkları yok etmiyorlar ev içi iş dağılımında. Kadın akademisyeninki daha fazla, bu çok ciddi bir şey. Dolayısıyla onlar o sırada çocuklarının iyi olma haliyle ilgilendikleri için akademik yayımlarıyla ilgilenemediler, bu kadar basit bir şey. Ve biz ne yaptık? Akademik performans sisteminizde gelip böyle bir değişiklik yaptık mı? Yapmadık. Yani biz yine aynı şekilde kadınlara aynı puanları, aynı teşvikleri vermeye devam ettik. Burada ne yapmış olduk? Kadınlara ceza verdik. Net yaptığımız şey kadınları cezalandırmak. Pandemi dönemindeki evdeki bakım yükü arttı. Üstelik evdeki bakım yükünün artmasıyla kalmıyor, toplumsal cinsiyet rolleri var atanmış olan. Ailenin misafir ağırlaması da kadından soruluyor, dışarıda ailenin temsiline kadar kadından soruluyor. Böyle benzer bir iş bölümünde kadının hem bunları yapması hem de diğerlerini yapmasını sağlaması gerekiyor. Başka bir şey, ileride değineceğim bir konferansa gitmek. Kadın akademisyenin gitmesiyle erkek akademisyenin gidebilmesi arasında fark var. Erkek akademisyen alıyor, bavulunu topluyor gidiyor, muhtemelen de karısına hazırlatıyordur. Kadın akademisyen ise “Çocuk ne olacak, evdeki yemek ne olacak?” diye düşünüyor. Bütün bunları yok sayıyoruz. Peki konferanslara gidin de yayın yapın. Eşitsizliği kurumsallaştırıyoruz.

Üstelik bu sadece ve sadece toplumsal cinsiyetle alakalı değil, bizim kesişimsellik dediğimiz bir faktör de var. Sınıfsallık da böyle. Yani maddi durumu daha iyi olan bir kadın akademisyen ile maddi durumu daha kötü olan bir kadın akademisyen arasında kayda değer bir fark var. Yani maddi durumu iyi olan bir akademisyen bakıcısına bırakabilir, ama olmayan bir kadın akademisyenin ne yapacağını bilemiyoruz. Kimle, kimin çocuklarla ilgileneceğini.

Yani burada yine gözden kaçırdığımız bir nokta da uzun soluklu bir tartışma. Türkiye’deki üniversite sayısının artması akademiklerin sayısının artmasına, akademisyenlerin sınıfsal kökenlerinin değişmesine yol açtı. Yani şu anda 20 yıl öncesi, 40 yıl öncesi ile karşılaştırdığımız zaman sınıfsal olarak daha demokratik bir akademik camiadan bahsediyoruz. Bu maddi olanaklarımızı da azalması anlamına geliyor. Yani harekete geçirebilecek diğer sermayelerin de azalması anlamına geliyor. Buradaki kesişimselliği açıkça görüyorsunuz. Net olarak kadın akademisyenlerin ve maddi durumu kötü olan kadın akademisyenlerin aleyhine çalışan bir sistemi kurduğumuzu kabul etmemiz gerekiyor ve aynı şekilde sermayeler açısından da eşitsizlik var. Yani daha yüksek sermayeye sahip olanlar; sosyal, kültürel ve maddi sermayeye sahip olanlar daha fazla yayın yapabiliyor. Bu gözden kaçmaması gereken bir şey.

Kurumsallaştırdığımız birinci eşitsizlik, toplumsal cinsiyet eşitsizliği. İkincisi sınıfsal, üçüncüsü yaş. Yaşlılık yapıyoruz. Genç akademisyenlerin iş yükü ile kıdemli akademisyenlerin iş yükü arasında fark var, bu bir. İki, genç akademisyenlerin sahip oldukları ağlar ile yaşlı akademisyenlerin sahip olduğu ağlar, kaynaklar farklı. Şimdi şöyle bir şey düşünün; yine liberalizmin pazar mantığı ile konuşalım. Buradaki herhangi bir engeli aşabilmek için bazı sermayelere ihtiyacımız var. O sermayeler genç akademisyenlerde az ve bizim teşvik sistemimiz bunun farkında değil. Kurmuş olduğumuz deyince sadece akademik teşviklerden bahsetmiyorum, evrensel olarak kurulmuş akademik teşvik... Öyle bir teşvik sistemi koyuyorsunuz ki bariyerleri aşmak bariyerin arkasındakiler için kolay oluyor. Profesörler o bariyerleri kolaylıkla aşabilirler. Genç akademisyenler bir de bunu aşmak zorunda. Yani şöyle bir şey söyleyeyim; yeni iş başvurularında her sene ve her sene başvuranların akademik yayın sayısı artmış oluyor. Bu ciddi bir şey gösteriyor; ciddi bir rekabet var ve sadece akademik yayınlara dayalı olarak ne yapıyoruz? Eleme yapıyoruz. Nasıl bir hoca bilmiyoruz, nasıl bir insan bilmiyoruz, nasıl bir vatandaş onu da bilmiyoruz ama akademik yayınları üzerinden sıralama yapmamız isteniyor. Bunu biz kendimiz istemesek bile orada doldurmamız gereken formda o da yazıyor.

Bir başka mesele epistemik cemaat. Şimdi, epistemik cemaat dediğimiz şey... Şunu kabul etmemizi gerektiriyor ki; herkesin eşit derecede aynı şansını yok yayın yapmak açısından. Benim yaptığım çalışma şunu göstermişti: Niceliksel yayınlara sahip olanların SSCI dediğimiz endekste yayın yapma olasılığı daha yüksek. Bu sadece Türkiye'nin de sorunun değil, bu küresel bir sorun. Hem de nasıl bir küresel sorun; sadece buraya Kuzey-Güney arasındaki fark yok, Doğu-Batı arasında da fark var. Amerika Birleşik Devletleri bu işin merkezini oluşturuyor ve buna yetişmeye çalışan Avrupalı akademisyenler var, güneydeki akademikler arasında sayısal yöntemleri kullananların sayısı az olduğu için ciddi bir ayrımcılık var bu sayısal açıdan. Sadece niteliksel de böyle bir etki olabilir. Türkiye'ye baktığımızda neyi görüyoruz? ABD doktorasını görüyoruz. ABD doktorası net olarak bir, sayısal yöntem kullanıp kullanmamayı; iki, SSCI ile yayın yapıp yapmamayı belirliyor. Hem doğrudan, hem dolaylı etkisi var. Yani Amerika'da doktorasını yayınlamış bir akademisyenin SSCI yayın yapma olasılığı hem daha yüksek, hem de sayısal yöntemler kullandığı için yayın yapma olasılığı daha yüksek. Çok ciddi bir şey. Bunu aklımızda tutmamızda fayda var. Kötü bir şey değil Amerika'da doktora yapmak, yapılabilir. Ama kurduğunuz teşvik sistemi, dolayısıyla, coğrafyaya duyarlı anlamına geliyor. Amerika Birleşik Devletleri'nde doktora yaparsanız, yayın yapma ve akademik sistem içerisinde yükselme şansınız daha fazla. Türkiye'de yaparsanız ve Türkiye içerisinde de kırılımlar var; bunu da kabul etmek gerekiyor. Her okul aynı şekilde değil, her üniversite aynı şekilde değil. O epistemik cemaatin içine girebilme açısından ve bu ciddi bir eşitsizlik. Yani niceliksel yöntemler üzerinden bahsedelim. Emre Toros da ben de yöntem dersleri veriyoruz siyaset bilminde, niceliksel yöntemlerin bilgisine erişmek sermaye meselesi. Nasıl sermaye meselesi? Okulunuzda bu dersin verilmesi lazım. Okulunuzda bu dersin iyi şekilde verilmesi lazım. Onu anlayacak altyapıya sahip olmanız lazım. Bunun anlamı da bizi hiç düşünmediğiniz bir yere üniversite ve lise eğitime götürüyor ve böylelikle başka bir

konuya geliyoruz. Nereden mezun oldunuz konusu. Bu konuda benim bir makalem yayınlandı; Mülkiye ile ilgili bir kitapta, oraya da bakılabilir. Türkiye’de net olarak siyaset bilimi akademisyenleri arasında mezunu oldukları okullara dayanan bir ağ yapısı var. Yani birlikte olma hali var ve bu lisansa kadar gidiyor. Yani sadece doktoraları nerede yaptığı önemli değil, lisanstan dolayı da aynı üniversitede lisans eğitimi almış olmaktan dolayı da bir epistemik yoğunlaşma var. Bu da çok ciddi bir şey. Biz bu yokmuş gibi davranıyoruz ve bu ayrımcı. Merkez ve çevre ayırım var, bu ağlardan birine dahil değilseniz işiniz çok daha zorlaşıyor – onlardan birinde değilseniz o ekollerden birinde değilseniz. O okullardan birindeyseniz çok ciddi bir avantajınız oluyor. Bu sadece Türkiye’de değil, Amerika Birleşik Devletleri’nde de benzer bir sorun var. Biraz önce bahsi geçen Ivy League dediğimiz ağlardansınız şansınız çok çok daha fazla oluyor.

Ama bir krizle karşı karşıyayız. Çin atasözüne referans verelim, kriz demek fırsat demek. Kriz ne? En son okuduğum bir çalışmaya göre, akademik çalışmalarda atıfların % 85’i Google Scholar üzerinden veriliyor. Bunun anlamı ne? Duvarın arkasında bilgi tutma manasız hale geliyor ve bunu ne kapatıyor? Bizim idealimizdeki açık bilgi kapatabilir, açık bilimsel bilgi kapatabilir. Daha kötüsü gri literatür kapatabilir. Yani çünkü Google Scholar blog yazılarınızı da endeksliyor. Şimdi biraz önce bahsettik; bir akademisyen niye Op-Ed yazsın? Atıf alıyorsa niye yapmasın ki? O okunuyorsa orada... Bunu cazip hale getiriyor ve gri literatür sadece bloglarla alakalı sınırlı değil, ön yayınlar var. Yani özellikle pandemi döneminde gördüğümüz; siz makaleyi yazıyorsunuz, herhangi bir akademik değerlendirmesinden geçmeden, altın standartları uygulanmadan piyasaya çıkıyor. Ve referans, atıf alıyor; bunlar özellikle tıp biliminde çok ciddi kriz yarattı. Çünkü bir deney yapıyorsunuz; deney belli değil, deneyi hakem görmemiş, kimse eleştirmemiş. Şak diye açıyorsunuz, insanlarda diyor ki patates yemek Covid’e karşı dayanıklılığı arttırıyor, 5 kişi ile falan yapılan araştırma bunu gösterdi, gazetede okuyorsunuz... Çok ciddi bir sorun gri literatürün olması.

Peki bu nasıl aşılmaya çalışılıyor? Buraya gelen reaksiyonu da söyleyerek konuşmamı sonlandırayım. 5 tane firmanın yayın tekeli var. Bunlardan bir tanesi % 16’yı domine ediyor. Dünyadaki bütün yayınların % 16’sı tek bir yayınevinden yayınlanıyor; bilimsel alanda ve bunlar Zehra Hocamın ve Güleda Hocamın da göreceği gibi öyle yağmacı dergilere karşı çok arkalarını dönen yayınevleri değil. Birçok yağmacı dergi orada. Ben bir çalışma yapmıştım; olmayan ama atıf alan bazı makaleler var. Bu makalelerin bir kısmı o dergilerde. Gerçekten makale yok. Birileri atıf veriyor; inanılmaz bir atıf şebekesi oluşuyor, 500-600 tane almış olan var. O yayınlardan birine gidiyor, yok öyle bir makale. Orada yer alıyor. Böyle bir reaksiyon var.

Burada üç kavramdan bahsedeceğim. Bunlardan bir tanesi “Plan S” denilen bir şey, yani bu işin parasını kamu veriyorsa hem verisi hem kendisi duvarın önünde olacak, diyor. Yani serbestçe erişilecek, diyor. Burada yayın tekelleri devreye giriyor, “Tabii siz bize para verirsiniz neden açmayalım,” diyor. Yani siz bilim açmaya çalışıyorsunuz bilim açarken de kapayanlarla beraber açmaya çalışıyorsunuz. Kalem, gelir kalem yaratıyorsunuz, bu birincisi. Yani şu anda biraz önce bahsettiğimiz; çok anlaşılmayan makale işleme maliyetleri 9.500 dolarlara

kadar çıkan bir şey artık meşru. Bunu konuşmamız gerekiyor. Araştırma projelerinde Avrupa Birliği tarafından desteklenen araştırma projeleri yazabiliyorsunuz, kimse sesini çıkartmıyor. “Ben bunun parasını vereceğim,” diyorsunuz. Daha kötü yayın anlamına gelmiyor, bunun da ispatı var ama daha kolay yayın haline geliyor. Çünkü bir gelir kalemi. Bunu da aklımızda tutalım, bu kötü bir şey olduğundan değil. Biden’ın yaptığı bir açıklama var geçen yaz; eğer Amerika Birleşik Devletleri veriyorsa verisini de makaleyi de açacaksınız. Bunu açıkça söylemiş durumda. Aynı şekilde yayınlar, “Yaparız bir kolaylık,” dedi yayınevleri, “hiç sorun değil. Hemen size uygun tarifede veririz”. TÜBİTAK’ın var ciddi bir inisiyatifi ama kendi platformu üzerinden. Bunu takdir etmek gerekiyor, yayınevleri üzerinden de ama TÜBİTAK’ın orada yer alanların teşvik sistemindeki yerini ben öngöremiyorum. Yani iki tane alternatifiniz var: Ya yayınevlerinden birine gideceksiniz ya da TÜBİTAK’a. Biri puan getiriyor diğeri getirmiyor, biri para getiriyor diğeri getirmiyor. Akademisyenlik irrasyonel bir iş ama bu kadar da değil. Yani eninde sonunda bir rasyonalitesi var.

Burada Avrupa Birliği yeni bir sistem getirdi. Özellikle bunu söyleyip kapatayım, dergi yayıncılığı ile ilgili olarak. Güzel bir platform getirdi; o platformda yayın yapabiliyorsunuz, geniş bir platform ve güzel bir şeylerden biri başka bir derdimiz olan açık hakemlik² var. Yani açık hakemlik, ön hakemlik gibi başka bir tartışma gerekiyor ama esas mesele bu ekosistem cezalandırıyor. Yani güçsüzü daha güçsüz kalıyor, güçlüyü daha güçlü kılıyor ve bir adalet illüzyonu yaratıyor bu adalet vizyonda tam adı üzerine neoliberalizmin yarattığı. Başarılıysa iyidir, piyasa her şeyi düzenler gibi. Çok çok teşekkürler.

PUS: Çok teşekkürler, hakikaten mikrodan makroya, en sonunda tarafından neoliberalizm çerçevesi içinde resmi çizmeye çalıştık. Bu bitebilecek bir tartışma değil ama çok iyi bir başlangıç yaptığımızı düşünüyorum ve belki her bir konu tek tek de detaylı, daha farklı arkadaşlarımızla beraber konuşabiliriz. Çok kısa Emre Hoca’nın da konuşmasını toparlarsam; içinde olduğumuz bir ekosistemden bahsetti. Bu ekosistem hem akademinin içinde olduğu ekosistem hem de yayıncılık dünyasının içinde olduğu ekosistem. Ama aynı zamanda dünyanın ekonomik sisteminin –politik ekonomisinin de içinde olduğu– neoliberal ekonomik sisteminin belirlemesi ve bazı şeylerin hani “mış gibi yapma” hikayesinin burada da bizim karşımızda olduğu, eşitsizliklerin, kesişimselliklerin... Buradaki kesişimsellikler; toplumsal cinsiyet, sınıfsallık aynı zamanda yaş ayrımcılığı olarak da özetleyebiliriz. Bir başka önemli kavram epistemik cemaatti. Bence bu gerçekten üzerine düşünmemiz gereken bir konu.

Bütün bu tartışmaların sadece Türkiye’de olmadığı vurgusu da sadece Emre Hoca değil, aslında tüm katılımcılarımız tarafından söylendi. Biz şu an Türkiye’den örneklerimizle belki biraz daha ya da kendi deneyimlerimiz Türkiye odaklı gibi düşünebiliriz, ama hem hocalarımızın kendi araştırmaları ve çalışmaları hem de ilgili literatürde bu sadece buranın sorunu değil aslında. Şu an tüm dünyada nasıl daha iyi bir akademi mümkün ya da nasıl bir üniversite mümkün tartışması çok evrensel bir soruna da işaret ediyor.

İki Emre Hocanın da ortak kelimelerinden bir tanesi absürt. İçinde olduğumuz durumun absürtlüğü –ki Gülede Hoca ile Zehra Hoca da– bunun çok detaylarıyla, bu absürtlüğün vardığı yeri çok detaylı bir biçimde söyledi.

Son olarak teşviklerin rolünden bahsetti Emre Hoca. Teşvikler ister istemez bir şeyleri kurumsallaştırır; hem insan davranışlarını belirler, şekillendirir hem de bu kurumsal yapıların bu şekilde işlemesi meşruiyet zeminlerinde arttırdığını söyledi. Bu noktada da özellikle bu işin daha yolun başında olan işte doktorasına yeni başlayan ya da doktorasını yeni bitirmiş meslektaşlarımızın çok daha çetin bir yolculukla karşılaştığını düşünüyorum. Ve onların davranışlarını, başka kaygıları olsa da içinde oldukları kurumsal yapılar, sıralamalar, performans ölçümleri, yükseltmelerle içinde oldukları yapılar akademik heyecanların birbiriyle çok ciddi çelişkiler yarattığını görüyor olmak, şahit oluyor olmak bu tartışmanın neden hayati olduğunu söylemeyi gerektiriyor.

Son noktalardan ama en önemlilerinden biri: Öğrenciler burada nereye düşer? Eğitim kurumuyuz. Sınıfta biz bir yandan düşünüyoruz, çalışıyoruz, üretiyoruz. Bütün bu sıralamaların içinde öğrenci ve anne babalar da burada. Her ne kadar üniversitelerde veliler yok diyorsak da ebeveynler, üniversite tercihleri bütün bu resim içinde nasıl yapılabilir? Bizim kafalarımız bu kadar karışıkken ya da yeteri kadar soru sormazken, onlar bu sıralamalardan nasıl etkileniyor da önemli bir araştırma konusu olarak Emre Hoca dillendirdi.

Bu panelde gelen soruları özetlersek, bir ortak dert konusunda bir anlaşma var – ne yapılabileceği konusu. “Nasıl değiştirebiliriz, ne yapılabilir?” sorusu diye özetleyebilirim bütün soruları.

İsterseniz yine aynı sırayı izleyelim. Ben tekrar sorulara bakarım; özel olarak sizlerden birine yönlendirilmiş varsa onu da oraya eklemeye çalışırım. Zehra Hocam söz sizde buyurun.

ZT: Çok teşekkürler. Ben inanılmaz keyif aldım bütün hocaların konuşmalarından. Çünkü biz çok büyük bir kesim bu sıralamaları istiyormuş gibi düşünüyoruz ama aslında akademisyenler olarak çoğumuz bunun absürtlüğünün farkındayız. Ancak iş yönetsel süreçlere gelince karışıyor. Örneğin Gülede Hoca ile sıralama sistemlerini eleştirdiğimiz bazı yazılarda sıralamaları kötülemek yerine o sıralamalarda nasıl yükseleceğimize odaklanmamız tavsiye edildi. O yüzden bu farkındalık halinin akademisyenler arasında yaygın olduğunu görmek benim için çok güzel bir deneyim oldu açıkçası, çok da mutlu oldum. Konuya dönecek olursak akademideki elitlerin nasıl çalıştığını bir dergi örneği üzerinden anlatmak isterim. Mesela etki faktörü en yüksek dergi *CA-A Cancer Journal for Clinicians*. Bu derginin etki faktörü arşa değdi artık. Herkes ne denli müthiş bir dergi olduğunu konuşuyor. Ancak o derginin etki faktörünün sebebi iyi bir dergi olması değil. Bu dergi her yıl çeşitli kanser istatistikleri yayınlıyor ve kanser alanında yapılan yayınların neredeyse tamamı bu istatistiklere atıf yapıyor. Bu da derginin etki faktörünü artırıyor. Bu aynı şekilde sıralama sistemleri için de geçerli. İlk 10 veya ilk 100 üniversite biz çok uğraşsak da değişmeyecek. Çünkü orada Harvard, Stanford gibi üniversiteler var. Ara sıra Kazakistan’daki bir üniversite Batı’daki kurumlarda çalışan akademisyenlere para verip, kendi adresini eklettirecek,

belki King Abdülaziz Üniversitesi ilk 100'e girecek benzer bir manipülasyonla. Ama o çekirdek elitlerin yeri hiçbir zaman değişmeyecek. Aynı şekilde dergi etki faktörlerinde de öyle. Birkaç tane kilit derginin yeri hiçbir zaman değişmeyecek ve biz orada olmak için bütün araştırma bütçelerimizi ve kaynaklarımızı onlara ayıracağız. Ama aslında hiçbir zaman başarılı olamayacağımız bir savaş içinde debelenip duracağız. Yani biz “bizi de aranızda alın, biz de iyiyiz” savaşını vermeye devam edeceğiz ama o araların alma süreci birazcık farklı işleyecek.

Biz bir makale yayınladık Avrupa ülkelerinin ve Çin'in dergi listeleri üzerinden hangi ülkenin daha çok etki faktörünü önem verdiğini değerlendirmeye çalıştık. Ben Türkiye verilerini derledim ve TÜBİTAK'ın UBYT programının verilerini kullandık. Şunu fark ettik: Evet bütün dünyada etki faktörünün kullanılması bir problem ama etki faktörüne en çok değer veren liste bizim listemiz. Norveç, Finlandiya ve Danimarka gibi ülkeler panel değerlendirmesi kullanıyorlar ve panel değerlendirilmesi şu demek; her konuda uzman gruplar bir araya geliyor alanlarının en iyi dergilerini belirliyorlar. Biz o makaleyi yazarken etki faktörlerini bırakılıp panel değerlendirmesine geçilmesini tavsiye etmiştik ilk başta ama bu merkez-çevre ayrımı orada da devreye girdi. Türkiye'de panel değerlendirme sistemini getirdiğinizi düşünün. Her alan en iyi dergilerini belirledi ve sistem buna göre tasarlandı. Mevcut durumda o listede yağmacı dergilerin olması kaçınılmaz. Çünkü herkes kendi alanında yayın yapabildiği dergilerin listesini oluşturacak öyle bir durumda da. İtalya, Polonya ve Türkiye'den bu konuda sadece panel değerlendirmesine de güvenemeyiz diye sesler yükseldi. Çünkü Polonya'da şöyle bir olay yaşandı: Dergi listeleri belirlendi. Dergi listelerine Katolik Kilisesi hakem değerlendirmesi işletmeyen ve bilimsel olmayan teoloji dergilerini ekledi. Bunu da panel değerlendirmesinin geçerliliğini kullanarak makul gösterdi. Yani burada panel sistemi de manipüle edilebilir. Panel değerlendirmesinin de iyileştirilmesi lazım. Nasıl iyileştireceğiz? Şeffaf hakem değerlendirmeleri ile. Açık hakem değerlendirmeleri de yetmez, şeffaf olmalı. Ben o raporları da görmeliyim. Neyi eleştirildi? Hangi bölümler işaret edildi gibi. Bu da önemli bence.

Bir diğer tarafta Web of Science'taki bütün dergiler çok iyiymiş gibi değerlendiriyoruz ama bizim bir *Energy Education Science and Technology* dergisi vakamız var. *Science*'tan bile daha yüksek etki faktörüne ulaştık ama sonra fark edildi ki dergi muazzam bir atf manipülasyonu yaparak bu etki faktörüne ulaşmış. Çünkü sayılarla manipülasyon yapmak çok kolay, sayılarla her zaman oynanabilir. Eğer bir sıralama söz konusu ise bunu manipüle etmek çok kolay ve işin içinde yayınevleri de olduğu için bu tamamen ticarete dönmüş durumda. Plan S ya da farklı lisans anlaşmaları açık erişimi desteklediği için yayın ücretleri devasa miktarlara çıktı. Çünkü karşılıyor. Bazı yayınevleri hızlandırılmış yayın seçeneği sunuyor. Düz gönderirseniz bir yılda değerlendiriliyor, biraz para verirseniz –ki birazcık dediğim 3.000 dolar civarı– 9 haftada değerlendiriyorlar. Birazcık daha para verirseniz (8.000 dolar) 3 haftada değerlendirmez sonlanıyor. Bu durum da ülkeler arasında inanılmaz bir eşitsizlik doğuruyor ve bu eşitsizlik sebebiyle bilimin elitlerinin oranı daha da belli hale geliyor. % 1'in de % 1'ini konuşuyoruz artık biz. Belli gruplara dahil olabilmiş bazı akademisyenlerden bahsediyoruz. Burada Sci-Hub'ı anmak lazım. Sci-Hub gelişmekte olan ülkelerin erişim kaynağı. Çünkü neden? Bu ülkelerde

bilgi kaynaklarına erişim imkanı sınırlı ve tek erişim kaynağı sıklıkla Sci-Hub oluyor. Elsevier ya da diğer yayınevleri Sci-Hub'ı istese engellemezler miydi şimdiye kadar? Engelleyebilirlerdi ama Nijerya'daki veya Hindistan'daki akademisyenler yayınlara Sci-Hub üzerinden erişim sağlıyorlar ve bu da ilgili yayınevlerine atıf olarak geri dönüyor. Buna *Sci-Hub Effect* deniyor. Yani kısacası bu düzen içinde debeleniyoruz ve bir yer kapmaya çalışıyoruz. Bir oyun oynuyormuşuz gibi geliyor bana. Pınar Hoca “mış gibi yapıyoruz” dedi. Çok doğru. Hep “mış gibi yapıyoruz”. Ben şöyle bitireyim konuşmamı: Emre Erdoğan Hoca'nın bir soru sordu, “Bisiklet yolu yapıyorsunuz ama bisiklet sürülüyor mu?” diye. Benim oturduğum semtte bisiklet yolları yapıldı geçenlerde. Yolumuz geniş bir yoldu, bisiklet yolu yapılması çok isabetli bir karar olurdu gerçekten ama ana yolun yarısından fazlası bisiklet yoluna ayrıldı şu an ve bisiklet süren yok. Aynı zamanda yola da arabalar park ettiği için seyir halindeki arabalar da geçemiyor. Bence şu an akademik sistem tamamen böyle. Bir düzen getirilmeye çalışılıyor ama düzen mevcut düzeni de tepetaklak hale getiriyor gibi geliyor bana. O yüzden bunların planlanarak yapılması gerekiyor ki bugün tartıştığımız pek çok şeyi tartışmayalım. Benim ekleyebileceğim bu kadar. Teşekkürler çok sağ olun.

PUS: Çok teşekkürler katkılarımız için. Güleda Hoca, bir iki tane çok spesifik soru var. Hale Hoca, konuşmada daha güvenilir olarak “Adımı verdiğiniz hangisiydi, tam duyamadım,” demiş...

151

GD: Belki oradan başlayabilirim. Yani şöyle aslında; bahsettiğim metodolojik problemler hepsinde var, yok diyemem kesinlikle. Ama bu yapılan sorumlu sıralama değerlendirmesine göre –bunu ben yapmadım, başka bir kuruluş yaptı– Leiden sıralamasının o kriterleri daha iyi taşıdığına farkına varılmış. Tam olarak taşıyor ama karşılaştırdıkları 6 sıralamadan –bunun içinde QS, US News gibi daha ticari ve popüler olanlar var– Leiden sıralamasındaki durumun daha iyi olduğu söyleniyor, onu söyleyebilirim. Onunla ilgili dediğim gibi kaynaklarda var elimde paylaşabilirim ilgi duyanlarla. Şimdi ben de etki faktörü çok fazla geçti onunla söylemeden...

PUS: Pardon Güleda Hocam, yine bir arkasından “Herhangi bir zaman diliminde adil ve ideal değerleri öne çıkaran bir sistem var mı, olmuş muydu?” gibi bir soru var. Özellikle siz bu konuyu çok araştırdınız, teziniz de dayandığı için böyle bir altın oran gibi bir şeyi oldu mu hiçbir zaman? Yani bence biraz da diğer hocalarımızın da hep söylediği gibi belki bu zaten bu tür bakış açısı ile ilgili temel bir sorun var ama yine de sizin böyle denk geldiğiniz bir şey varsa diye söyleyeyim dedim.

GD: Ondan bahsetmedim aslında ben sıralama konusuna ilk ilgi duymaya başladığımda –tabii literatüre de daha o zaman çok hakim değildim– yapmak istediğim şey daha iyi bir sıralamaydı çok açık ve net söylemem gerekirse. Fakat işin içine girdikçe böyle bir şeyin mümkün olamayacağını fark ettim ve yapmak istediğim şey tamamen değişti. Emre Hocaların bahsettiği gibi sıralamalardaki absürtlüğü ortaya koymaya çalıştım, sayısal veriye ve yöntemeye dayalı olarak.

Şimdi sayısal veri ve yöntem üzerinden devam edeyim. Etki faktörü çok geçti, etki faktörünü ilk geliştirilme amacı sınırlı bütçeyle yapılan kütüphanelere kaynak alımlarını daha etkin hale getirmek için o dergiler içerisinde hangilerinin alınacağına, hangilerine öncelik verilmesi gerektiğine karar vermek. Ancak etki faktörünün hesaplanmasında çok basit bir yöntem kullanılıyor, aritmetik ortalama kullanılıyor ve Zehra Hoca da değindi. Burada biz son iki yıldaki atıf sayısını, son iki yıldaki yayın sayısına bölüyoruz. Paydada ve payda kullandığımız birimler tamamen farklı. Tüm atıfları alıyoruz ama bunu sadece *article* ve *review*, araştırma makalesi ve derlemelerin sayısına bölüyoruz. Hesaplama olarak zaten atıf verisinin çarpık olmasında dolayı yine araştırma yöntemleri dersine gideceğim ama, araştırma yöntemleri dersi anlatırken ben diyorum ki öğrencilere çarpık bir veri söz konusuysa “Siz o çarpık veri için aritmetik ortalamayı sunamazsınız, bu yanlış,” diyorum. Ama öte tarafta ben Hacettepe Üniversitesi’nin kriterlerine göre; Q1’de, Q2’de, Q3’te, Q4’te yer alacak dergilere bakmak ve yayınlarımın hangisine girdiğini bir şekilde belirlemek zorundayım. Ama orada da o kadar hassas bir şey var ki, mesela biz geçen gün derste bir tane alanın Journal Citation Reports’taki dergi listesini açtık ve Q1’den Q2’ye geçilen yere baktık. Q1’deki son derginin etki faktörü 15,011, Q2’deki ilk derginin etki faktörü 15,012. Q1’den geçiş sağlayacak şey o 0.01 gibi bir şey ve siz Q1’deki bir dergi için –Hacettepe kriterleri için konuşuyorum yine– 40 puan alıyorsunuz, Q2’deki için 30 puan alıyorsunuz. Bu bana şey gibi geliyor; yani neden biz o makaleyi açıp okuyup o alana hakim biriysek kararı kendimiz veremiyoruz. Tamam sayısal birtakım şeyler tabii ki kullanalım ama yani o 10 puanlık fark için niye o 0.01’e bırakıyoruz da kendimiz inisiyatif alamıyoruz. Sanki şey gibi biraz böyle; biz onu değerlendiremeyiz ama o sayı onu değerlendirebilir gibi, kendi eksikliğimizi o sayıyla kapatmaya çalışıyormuşuz gibi geliyor. Bu da çok sağlıklı değil maalesef.

Yine hocalarım konuşurken aklıma gelen birkaç tane şey oldu, bahsetmeyi unuttuğum. Sıralamalarla ilgili Emre Toros Hocam bahsetti artık üniversitelerde birim kuruluyor, her üniversitede *ranking* birimi var. Bunu da geçtim, artık hangi sıralamada, hangi konumda olmak istiyorsanız bununla ilgili size danışmanlık veren firmalar var. Son bir yıldır duyuyorum. Bu firmalardan danışmanlık hizmeti alıyorsunuz ve onlar sizi işte birtakım strateji dedikleri aslında gerçek adı manipülasyon olan yöntemlerle daha üst sıraya şey çıkarmaya çalışıyorlar. Mesela “THE’da yükselmek istiyorsanız atfa yüklenin,” diyorlar, çünkü atıfların etkisi % 30, daha fazla yükseltebilecek bir şey yok ya da “Anketlere yüklenin,” diyorlar. Yavaş yavaş hepimize QS ve THE’in anketleri gelmeye başlamıştır, işte “Bunu doldurun, bu çok önemli, üniversitemizin hak ettiği konumda yer alması için,” diye birtakım şeyler geliyor. Bir başka şey yine bu sıralamalarla ilgili ama üniversite sıralaması değil. Mesela her sene yine bunu bir sıralama kuruluşu yapıyor. Google Scholar’a göre, Google Scholar’daki *h-index* değerlerine göre araştırmacılar sıralanıyor ve gerçekten bu sıralama yapıldıktan sonra Twitter’da olay kopuyor. “Vay ben niye bu sıralamada yokum, vay benim üniversitemde şöyle bir kişi var ama bu sıralamada yer almamış...” Ya Google Scholar’dan bahsediyoruz; orada çok çok çok çok kirli bir veri var, oradaki *h-index* değerleri sadece kendi *h-index* değerimize ve yayınlarınıza baktığınızda bile yanlışlıkla oraya giren ya da bilerek oraya sokulan yayınlar vasıtasıyla zaten çok yükselebiliyor ya da düşebiliyor. Ama

biz oradaki sıralamaya o kadar değer veriyoruz ki orada sorgulayacağımız şeyin ne olduğunun da farkında değiliz. “Neden ben yokum”u sorguluyoruz, “neden bu yapıyor” kısmını değil maalesef. Emre Erdoğan Hocam Plan S’ten bahsetmişti, yine Zehra Hoca da bahsetti. Plan S, evet çıkış amacı çok güzeldi erişim ile ilgili olarak ama geldiğimiz noktada o da bir eşitsizliğe yol açtı maalesef ve farklı şeyler aranıyor şimdi. Bunlardan bir tanesi Zehra Hoca daha iyi biliyor konuyu; Diamond Open Access dediğimiz yaklaşım. Plan S, açık girişimle ilgili bir fırsat sunmaya çalışırken aslında ülkeler arası bir eşitsizliğe yol açtı maalesef ki. E şimdi başka arayışlar var onun yerine, o da devam ediyor ama başka arayışlarımız var maalesef. Umarım düzeler, biz elimizden geleni yapmaya çalışıyoruz ama biz ne zaman ki bir yönetsel birime “Bakın bunlar doğru değil, isterseniz ben üniversite bazında, ülke bazında bunların neden doğru olmadığını anlatabilirim,” dediğimizde bizi bir daha çağırıyorlar.

PUS: Çok teşekkürler, bir soru daha var, “Öğrencilerin durumunu esas alan sıralama ölçütleri nelerdir?” diye. Çok sağ olun.

GD: Tabii... Şimdi araştırma odağı çok fazla sıralamalarda. Tabii ki üniversite araştırmadan ibaret değil. Eğitim ve topluma hizmetin de bir şekilde olması gerekiyor ama eğitimle ilgili kısmın ağırlıkları düşük ve eğitimle ilgili kısmı genelde bir iki ölçütle ölçmeye çalışıyorlar. Bunlar da o eğitim kısmının tamamını yansıtamayan ölçütler. Mesela uluslararası öğrenci oranı, uluslararası öğretim üyesi oranı, doktoralı mezun oranı gibi birtakım ölçütler var ama bunlar tabii ki yetmiyor. Yani aslında bunlar pazarlama amacıyla özellikle hocaların bahsettiği vakıf üniversitelerinde öğrencileri çok etkileyen şeyler ama aslında eğitim kısmını çok da ölçmeyi başaramayan şeyler diyebiliriz.

PUS: Çok teşekkürler, Hemen sözü Emre Toros Hoca’ya vereyim.

ET: Teşekkür ederim. Bıraktığım yerden devam etmek istiyorum. Manipülasyon mevzuu çok ortak bir sorun; hangi sıralamada olursanız olun o sıralamada üste çıkmak istediğinizde tevessül edilen yol manipülasyon yolu oluyor. Şimdi bu manipülasyonun beyazı var, siyahı var. Şimdi “Manipülasyonun beyazı mı olur?” diye düşünebilirsiniz ama oluyor işte. Örneğin eğer ki sizin üniversitenizde doğal süreçlerde işleyen bazı şeyler varsa ve bunlar bahsettiğimiz sıralama sistemlerin içerisinde dahil edilmemişse, buna işaret ediyorsunuz. Diyorsunuz ki, ya biz zaten yapmışız bunu ama bundan hiç kimsenin haberi yok kurumun içerisinde bunun değerlendirme sisteminde kullanılabileceğine dair. O zaman hani bu biraz daha aslında elinizde olan şeyin yani bir niteliğin bu sıralama içerisinde kullanılması haline dönüşüyor. Bu bir aslında manipülasyon değil, sadece farkına varmışlık. Diğer manipülasyon ve diğer hocalarımızın belirttiği gibi üniversiteye uğramadan yıllar boyu, 10 yıl, 15 yıl Ankara’ya gelmemiş birisine kurumsal kimlik veriyorsunuz. Haftada bir basılan bir alan oluyor, matematik gibi mesela. Ankara’ya bile çağırılmadan, ders verdirmeden ofiste bile oturtmadan çatır çatır yayın yaptırıyorsunuz. Ve bu alanlar

çok nevi şahsına münhasır. Mesela matematik alanı ve atıfları da birbirlerine vererek, gayet güzel bir şekilde şaşırtıcı bir sıralama zıplaması yaratan 10 yıllık, 20 yıllık üniversiteler var. Bizim vakamız da bu. Şimdi küresel olanı konuşuyoruz ama bizim vakamızda da böyle şeyler var. Şimdi dönüp baktığımız zaman bu birbirimizi kandırmak oluyor, buna alet olmamız lazım.

Yani üniversitelerin kendi içlerinde başlayan ve referans verecekleri ortak ahlak ilkeleri olmak zorunda. “Ben buna alet olmayacağım, ben bu işin yanlış olduğunu biliyorum, bunun hatalı olduğunu biliyorum, ben bununla ilgili bir işlem yapmayacağım.” Yalnız bu şu demek değil: “Bence sistemi tersinden çalıştırmamız gerekiyor.” Yani *ranking*lerde yükselmek için bilimsel üretim değil, bilimsel üretim yapıldığı için herhangi bir yerde repütasyonunuzun yükselmesi. Yani bu bahsettiğiniz firmalar, danışman firmalar, işte üniversitelerin daire başkanlıkları ıvırları zıvırları falan filan hepsi tersine mühendislik yapıyor. Neticede 5 tane başlık, 3’er tane de altında alt başlık var. Bunları yükselttiğimiz zaman yükseliyorsunuz. Hele ki isim yapmış Türkiye’de işte 50 yıllık, 60 yıllık, 100 yıllık üniversiteler var. Bu üniversitelerin pazarda hareket etmek isteyen ve kâr amacıyla, motivasyonu sadece kâr amacı olan üniversitelerle kendilerine aynı kefeye koymalarına ve bunu gönüllü olarak yapmalarına hiçbir anlam veremiyorum. Düşünün, X Üniversitesi 100 yıllık bir üniversite olsun, zaten bir yeri var akademik dünyada ve bu yer ne yaparsanız yapın değişmez. Örneğin bu X üniversitesi hiçbir tanıtım faaliyetinde görünmezse bile gene 100 yıllık birikimi olan üniversite olacak. Yani şimdi bir vakıf üniversiteleri bunu yapıyor diye peşinden gitmenin bir alemi var mı? Türkiye’de repütasyonu karşılaştırmalı olarak yüksek ve bunu haklı olarak edinmiş olan devlet üniversitelerin kendisine geri dönüp bu trene atlamamakla alakalı, bu vagonların içerisine binmemekle alakalı ne yapması gerektiğini düşünmesi lazım, yapılması gereken şey bu vagonu atlamak için yapılacak olan şeylerin üzerine yoğunlaşmak değil, tam tersine bu vagonun içerisine binmek bu trenden dışarıya çıkmak ve kendine başka bir dünya kurmak. Yani biz başka bir dünya kurarız, yapmamız gereken şey bu dünya ile alakalı ortak ahlak ilkeleri üzerinde anlaşmak, başka hiçbir şeye ihtiyacımız yok. Çünkü gerisi gelecektir.

PUS: Ben teşekkür ederim. Bir de biraz zor bir soru ama en azından seslendirmiş olalım, yanıtlayabilmek çok kolay değil. Fakat şöyle bir soru sorulmuş: “Araştırma tekrarını önlemek adına bilimsel araştırma çıktılarını tekrar noktasında inceleyebilecek bir model ya da algoritma geliştirmek olanaklı mıdır?” diye. Hakem süreçlerini de herhalde not alacağız diye düşünüyorum. Belki bir tane yine *Reflektif* ev sahipliği yapabilir, başka şekillerde de olabilir. Nasıl tartışabileceğimizi yani farklı hakemlik süreçlerini tartışmayı da sonraya bırakarak Emre Hocaya sözü vereyim.

EE: Çok teşekkürler, gerçekten çok heyecanlı ve keyif verici bir tartışma oldu. Şimdi bu soruya gelince, epistemik cemaatler kitabından bahsedilmiş, çok etkileyici bir kitaptır. Biz onu yok sayıyoruz, yani dediğim gibi pazar alegorisini fazlasıyla içselleştirdiğimiz için, o tür cemaatler olduğu bilgi üretiminde o şekilde yapıldığı.... Biz geçen senelerde *Homo Academicus*’u Türkçeye çevirme şansına sahip olduk. Çok güzel talep aldı. Orada da Bourdieu’nün bahsettiği biraz üzerinden

zaman geçmiş olmasına rağmen okumamızda fayda var diyorum. Bize biraz hatırlatacak bir gün oldu. Refleksivite çok önemli; yani “ben kimim, neyim ne yapıyorum ve ben çalışırken ne yönde değişiyorum”, bizim kendi kendinize sormamız gereken işler. Bunu açıkçası derslerde de ben kendi öğrencilerime öğretmeye çalışıyorum, bir yere kadar da başarılı oluyorum ama Türkiye akademisinde ve bizim disiplinde olan bir şey değil. Yani bunu hani o da ayrı bir konu olabilir; refleksif bir uluslararası ilişkiler disiplin olabilir mi dediğimizde mizaha dönüşebilir tartışmalarınız ama sonuçta refleksif olan bir şey değil, bu da aslında aynı resmin parçası, çünkü biz fazlasıyla pozitivist bir bilgi teorisinden konuşuyoruz. Yani akademisyenlerin kendi bilgilerini “yarıştırmaları” gerçeklik üzerindeki tekellerinden geliyor ya da gerçekliği erişebilme... O yüzden de işte televizyondaki absürt tartışmaları görüyoruz. Çünkü insanlar karşılıklı olarak hangisinin gerçeği daha iyi bildiğini söylüyorlar. Oysa gerçeklik bu kadar kolay bir şey değil.

Şimdi sayma meselemiz de, hemen onu da not almıştım, YÖK ile ilişkili ya da YÖK’ün kuruluşunda yer alan herhangi bir şeyi konuşsak bize şunu söyleyecektir: “Biz niteliği yükselttik. Biz YÖK’ü kurmadan önce üniversitemiz perişan haldeydi, sonra iyi hale geldiler.” “Nasıl gösterirsiniz?” dediğimde niceliğe başvuracaklar. Yani nitelikteki iyileştirmeyi nicellekle gösterecekler, bu zaten başlı başına ölçüm sorunu. Bunu kenara koydum. Yani açıkçası o nicelleştirme fetişimiz aşırıya gidiyor. Sadece bizim değil, küresel olarak.

“Ne yapılabilir” konusuna dair hani şunu, yayın meselesi zaten Zehra Hocamız yanıtlamış “Kontrol edilebilir mi?” diye. Açık bilim iyi bir şey, yani her açıdan açık bilim iyi bir şey artık şu anda psikolojinin Açık Bilim Vakfı (Open Science Foundation) üzerinden yürüttüğü makaleyi önceden kaydetme, analizleri önceden kaydetme vs. gibi pratiklerin çok kıymetli olduğunu düşünüyorum. Bu psikolojinin sorununu çözer bir yere kadar, onu kabul edelim. Bizim alanda ne kadar çözer bilmiyorum, bunu tartışmamız lazım. Çünkü o açık bilim midir bizim şu anda verileri bir yerde fark etmemizi tartışılır ama o bile çok ciddi bir şey sağladı. Açık bilim üzerinden yürümek gerekiyor. Şu anda mesela çok güzel platformlar var, yani siz bir dergi yayıncılığına başlamanız için pahalı bir platforma ihtiyaç duymuyorsunuz. Açık yazılımlarla geliştirilmiş platformlar üzerinden bu yapılabilir. Dergi yayınlamakta inat edilmeyebilir, çünkü gri alan çok burada. Mesela burada bahsi geçmedi; Academia.edu denen bir yer var, ticari günün sonunda. Bilmiyorum Türkiye’de akademisyenlerin ne kadar orada ama arkadaşların iddiası şu; Academia.edu’da yer alan bir makale çok daha fazla tık alıyor. İspatı söyleyebilirim: Yıllar önce kaybolmuş, yayınlanan bir makalem Academia.edu’da inanılmaz okunuyor. O makale başka hiçbir yerde yok, sadece Academia.edu’da. Çünkü o yayın kayboldu.

Dolayısıyla konu şuna geliyor: Kitap yayıncılığı meselesini belki bir tartışırız. Kitap yani 10 kişinin okuduğu, 20 kişinin okuduğu ya da sadece kütüphanede satılan kitaplarla sınırlı bir bilgi dünyasından mı bahsedeceğiz, yoksa herkesin erişebildiği bilgi mi? Kötü bilgi iyi bilgiyi kovuyor. Yani o zaman iyi bilgiyi çoklaştırmak o bilgiyi üreten insanın, sorumluluğu oluyor. Buradan da iyi bilgidен kastım; bilimsel olarak üretilmiş bilgi. Yani popüler bilimde ya da işte bilimsel kabul edilmeyecek çalışmalarla üretilmiş bilgi değil, bilimsel olarak üretilmiş bilginin

açık ve kolayca erişilebilir hale gelmesi gerekiyor. Ben bizim çabamıza değineyim, bunun sayısını artırmaya çalışıyoruz. Olabildiğine açık bilgi olsun, insanlar erişebilsin. Bizim bilginin diğerlerinden daha iyi olduğunu söylemiyorum, daha bilimsel olmasına çaba harcadığımız bir şey. Bence denilmesi gereken şey o ama son olarak şunu söyleyeyim; Emre Toros'un söylediği gibi hani herhangi bir etki analizi yapacaksanız o etkiyi yaratacak aktöre sormanız lazım “Sen ne etki yaratıyorsun?” diye, “Sen bu etkiyi yarat,” demekten ziyade. Bunu da etkisini refleksivite ile bağlayıp bitireyim. Bizim şunu kendimize sormamız lazım: “Bu hayatta ne etki yaratıyoruz ve ne etki yaratmak istiyoruz?” Bununla hesaplaşabilirsek arkası geliyor.

PUS: Çok teşekkürler, bir iki tane daha eleştirel cümle var; o eleştirel cümleleri de söyleyeyim bundan sonraki tartışmalar için. Bir tanesi şu: “Özellikle yeni akademisyenlerin eskileri oranına daha avantajlı olduğundan bahsedildi ama bu normal değil mi?” Aslında şu an sistemin değiştiği ve bu değişimin yeni zorluklar yarattığı ve daha adil bir sistem olduğu iddiasının tam da öyle olmadığını göstermeye çalışmak. Ama tabii ki bu düşünce ve bu önemli bir eleştiri olabilir.

Bir başka eleştiri de yine aynı katılımcımızdan geldi: “Sanki biz ülke olarak bilimde çok ilerideyiz, bizi sıralamalarda geriye itiyorlar gibi bir algı olabilir bu panelde. Önce biz bir üniversitemizi dünyada ilk 500'e sokalım, sonra bu sıralamada oynanan oyunlarla uğraşırız.” Burada da bence zaten hepimiz çok güzel ele aldınız, sadece daha farklı düşünceler de sorular arasında yer aldı. Atlamış olmayalım bu farklı düşünceleri de, tartışma ortamlarının olabilmesi bizim için üniversitenin temel noktalarından. O yüzden bu yorumlara da yer vermek istedim. Çok teşekkür ediyorum bütün katılımcılarımıza.

Umarım bu konuyu tartışmaya, konuşmaya ve düşünmeye devam ederiz ve umarım katılımcılarımız da aynı şekilde beslenmişlerdir. Çözebileceğimiz bir şey değildi ama sesli olarak düşünmemiz çok kıymetliydi ve bundan sonraki düşünmelere de vesile olur diye umuyoruz.

- 1 Bu yıldan itibaren WoS üç haneli etki faktörü sunmayı tek haneye düşürecek. Bu da aynı sırada yüzlerce dergi olması anlamına gelecek. Çünkü pek çok derginin etki faktörü 0-3 arasında. <https://www.scienceeurope.org/our-resources/action-plan-for-diamond-open-access/>
- 2 <https://acikders.ulakbim.gov.tr/course/view.php?id=4>